

Kansen voor Cultuur

Stedelijke cultuurregio Zwolle, Deventer en Apeldoorn

Contactgegevens

mei, 2018.

Annelies van der Horst

avanderhorst@dsp-groep.nl

+31 6 20874709

Justin de Kleuver

jdekleuver@dsp-groep.nl

+31 6 43123460

Inhoud

Samenvatting	5
1 Vooraf	9
2 De kracht van de regio: uitgangspunten	13
4 Culturele ambities en culturele infrastructuur	19
5 Bevindingen	33
6 Analyse: sterkten en kansen	40
7 Aanbevelingen	47
Bijlagen	
Bijlage 1 Uitkomsten enquête	51
Bijlage 4 Opdrachtgevers, klankbordgroep en gesprekspartners	57
Bijlage 5 Documentatie	59

Wanders In de Broeren

Samenvatting

Aanleiding

In haar brief van maart 2018 nodigt de Minister van OCW stedelijke regio's uit om een Cultuurprofiel te maken. Het Cultuurprofiel is een eerste stap voor invloed van de regio's op het cultuurbeleid van het Rijk met ingang van 2021 en de verdeling van rijkssubsidies. Voorafgaand daaraan wil de Minister in 2019 starten met een aantal proeftuinen voor samenwerking tussen rijk en regio. De Minister adviseert de andere overheden om voorafgaand aan het opstellen van het Cultuurprofiel een verkenning uit te voeren naar de stedelijke culturele regio en met behulp van die verkenning een keuze te maken voor de proposities die de regionaal samenwerkende overheden in het profiel presenteren. Sinds 2017 werken de gemeenten Zwolle, Deventer en Apeldoorn (ZDA) op een aantal onderwerpen samen. De ervaring met deze samenwerking is aanleiding voor de betrokken drie gemeenten om de verkenning naar de stedelijke culturele regio ook op de schaal van Zwolle, Deventer en Apeldoorn (ZDA) uit te laten voeren.

De kracht van de regio: uitgangspunten bij het uitvoeren van de verkenning

De regio ZDA is feitelijk een combinatie van de regio's Zwolle en Stedendriehoek, strekt zich uit van Zutphen tot aan Hardenberg bij de Duitse grens en telt op 1 januari 2018 ruim 1 miljoen inwoners. Daarmee is de omvang van de regio ZDA gelijk aan bijvoorbeeld de culturele regio's Rotterdam en Utrecht/Amersfoort. De andere twee regio's in Oost-Nederland (Twente en Arnhem/Nijmegen) tellen minder inwoners.

De regio ZDA is een economische krachtige regio met Zwolle als de motor. Ook demografisch zien we een regio die snel ontwikkelt. Zwolle heeft de grootste natuurlijke aanwas en daardoor relatief de meeste jonge inwoners, in Apeldoorn woont relatief de grootste groep oudere inwoners. De culturele diversiteit is in de regio ZDA minder dan het gemiddelde in Nederland, met uitzondering van Deventer waar het percentage bijna gelijk is aan het landelijke gemiddelde. Alle drie de steden huisvesten brede MBO- en HBO opleidingen en zijn goed bereikbaar met het openbaar vervoer en met de auto (en in de nabije toekomst het vliegtuig). De drie steden in de regio ZDA zijn verantwoordelijk voor de culturele dynamiek en het culturele aanbod voor het gebied dat ten Oosten van de Randstad is gelegen en die culturele infrastructuur vormt een van de voorwaarden voor een verdere ontwikkeling van de regio. De culturele infrastructuur in de drie steden staat niet op zichzelf, maar sluit aan op het netwerk van kleinschalige voorzieningen in de andere gemeenten in de regio en vormt zo samen met de (potentiele) cultuurbezoekers een cultureel weefsel of ecosysteem.

Culturele infrastructuur

De culturele infrastructuur van Zwolle heeft een rijke basis die bestaat uit een grote diversiteit aan instellingen: verschillende disciplines, publiek en privaat, presentatie, afname en productie. Deventer heeft een sterke basis met meer dan tien culturele instellingen die onderling en met de kleinere culturele initiatieven samenwerken aan een sterke culturele programmering kunsten en erfgoed in de stad en de kernen. In Apeldoorn is het aantal instellingen in de basis niet groot, maar dat wordt veroorzaakt doordat CODA en De Gigant verschillende culturele functies combineren. De basis in de drie steden is daarmee op orde.

Alle drie de steden hebben instellingen die in de keten actief zijn, in alle drie de steden hebben instellingen grote ambities om juist de activiteiten in de keten uit te breiden en ook de drie gemeenten verwoorden in hun cultuurbeleid de ambitie om de culturele dynamiek en het culturele initiatief te vergroten. De nadruk ligt hierbij op (pop) muziek en (jeugd) theater en talentontwikkeling, beeldende kunst en musea (in relatie tot het landschap en de stad).

We constateren dat het opmerkelijk is dat een regio met meer dan 1 miljoen inwoners slechts twee BIS instellingen heeft. Gegeven de sterke ontwikkeling in de regio ZDA is er daarom ook zeker ruimte in de top.

Bestaande samenwerking

In elke stad wordt samenwerkt tussen culturele instellingen, de vormen waarin dat gebeurt verschillen. De structurele samenwerking tussen de drie steden en tussen de culturele instellingen uit de drie steden is nog pril. Er is in de regio ZDA wel ervaring met samenwerking in projecten en op thema's. De IJsselbiënnale is daar een goed voorbeeld voor. Structurele samenwerking vindt wel plaats maar is vooral bovenregionaal. De samenwerking tussen de vier poppodia in Overijssel is daar een goed voorbeeld voor.

(Potentieel) Publiek

Er vindt nog weinig uitwisseling van publiek plaats tussen de drie steden. Gegeven de reisafstanden en de reisbereidheid valt daar winst te boeken. Dat geldt voor de reguliere podiumkunsten vooral tussen Apeldoorn en Deventer en voor een meer bijzonder cultureel aanbod (concerten, tentoonstellingen, evenementen) tussen alle drie de steden en de andere gemeenten in de regio. Gezien de ligging van de regio en de cultuur toeristische waarde is er in potentie ook een grotere (inter) nationale aantrekkingskracht.

Waarden en sterkten van de regio ZDA

De regio wordt gekenschetst door vier waarden:

- 1** De regio ZDA heeft verschillende kwaliteiten en waardeert kwaliteit: de kwaliteit van het cultuurlandschap, van cultureel erfgoed en de cultuurhistorisch waardevolle binnensteden, van wonen, eten en leven, van het onderwijs, de musea en de vele (culturele) voorzieningen.
- 2** De regio ZDA biedt ruimte aan talent, leren en ontwikkelen worden belangrijk gevonden en daarbij is veel aandacht voor de (culturele en creatieve) ontwikkeling van jeugd en jongeren en jonge professionals. Aandacht voor talent is inclusief, dat blijkt onder andere uit de levendige popsector en de aandacht voor urban culture en cultuureducatie.
- 3** De regio ZDA koestert een traditie in het benutten van dwarsverbanden zoals die tussen cultureel erfgoed en popmuziek, tussen cultuur en economie/bedrijfsleven, landschap en kunst, vroeger en nu (Hanze, Moderne Devotie), cultuur en toerisme en zingeving en cultuur.
- 4** De regio ZDA biedt ruimte voor het nieuwe, is gastvrij en heeft een open blik en biedt daardoor een goed vestigingsklimaat voor nieuwe culturele activiteiten. Er is brede cultuurparticipatie en een instelling van samen doen en samen (op) bouwen.

Sterk in de regio is de snelle economische en demografische ontwikkeling en de goede bereikbaarheid. In relatie tot de culturele infrastructuur zal de druk op het culturele voorzieningenniveau naar verwachting in de komende jaren toenemen.

Kansen voor uitwerking in Cultuurplan

De verkenning stedelijke cultuur regio levert, samengevat, de volgende kansen op:

- 1 Ruimte en (potentieel) publiek voor doorgroei instellingen naar landelijke BIS en Fonds;
- 2 Versterking van de culturele infrastructuur in Zwolle door verdere ontwikkeling productiehuis Hedon/Zwolle Theaters en initiatief samenwerking Cibap en Museum de Fundatie;
- 3 Versterking van de culturele infrastructuur in Deventer door het intensiveren van de stadsprogrammering en de samenwerking tussen popsector en cultuuronderwijs;
- 4 Versterking van de culturele infrastructuur in Apeldoorn met de opening van het vernieuwde museum Paleis Het Loo, meer samenwerking met de grote landelijke evenementen en benutten combinatie kunst, landschap, groen in relatie tot verstedelijking;
- 5 Intensiveren van samenwerking tussen culturele sector, bedrijfsleven, HBO en MBO in Zwolle en op termijn uitbreiden van die aanpak naar Deventer en Apeldoorn;
- 6 Verdichten van het weefsel popmuziek en uitbreiden van de keten popmuziek in de regio ZDA (met mogelijke aansluiting bij weefsel en keten in de regio Twente);
- 7 Versterken van de keten gecomponeerde muziek en talentontwikkeling in de regio ZDA met relaties naar Arnhem en Enschede;
- 8 Vernieuwing van de samenwerking tussen theaterpodia, theaterproducenten en publiek in de regio ZDA;
- 9 Een nieuw cultureel Hanzeverbond.

Vervolg en randvoorwaarden

Wij adviseren de drie gemeenten om (in afstemming met beide provincies) uit de negen een keuze te maken voor die kansen die zij gezamenlijk en met de culturele sector verder willen uitwerken. Bij die keuze is het belangrijk dat de drie steden elkaar steunen (in strategische coalities) ook al is een kans niet altijd even groot voor alle drie. Daarnaast is het belangrijk om de samenwerking binnen de culturele sector te blijven stimuleren en te faciliteren. Tot slot zal meer kennis van het (niet) publiek in de regio ZDA bijdragen aan goed toekomstige keuzes bij de uitbreiding van het culturele voorzieningenniveau.

1 Vooraf

Aanleiding

In zijn verkenning naar een toekomstbestendig cultuurbeleid vanaf 2020 introduceert de Raad voor Cultuur een cultuurbeleid gericht op de schaal van een stedelijke culturele regio. De Raad onderscheidt in Nederland twaalf tot zestien stedelijke culturele regio's waaronder Zwolle en omgeving (Regio Zwolle) en Apeldoorn, Deventer en Zutphen (Regio Stedendriehoek). De specifieke kenmerken van deze regio's moeten zo stelt de Raad meer leidend zijn bij de toekenning van de rijkssubsidies aan cultuur.

Op 12 maart 2018 presenteerde de minister van OCW haar brief 'Cultuur in een open samenleving'. In deze brief neemt zij het advies van de Raad voor Cultuur grotendeels over. Zij beschrijft haar ambities met stedelijke culturele regio's en formuleert de uitgangspunten voor samenwerking met gemeenten en provincies. Daaruit wordt in grote lijnen duidelijk hoe OCW aankijkt tegen stedelijke regio's en de plannen die het ministerie van die regio's verwacht. Het kabinet nodigt de andere overheden uit om stedelijke en regionale profielen op te stellen. Met die profielen kan het Rijk bij de toekenning van rijkssubsidies (BIS) rekening houden met de regionale kenmerken zoals bevolkingssamenstelling en het lokale productieklimaat. Die voorgenomen invloed van regionale kenmerken geldt het rijksbeleid vanaf 2020. Voorafgaand daaraan wil de Minister met ingang van 2019 een aantal proeftuinen inrichten.

In de visiebrief worden de volgende voorwaarden voor een op te stellen profiel benoemd:

- 🕒 Aansluiten bij de kracht en de ontwikkeling in het culturele veld
- 🕒 Opstellen in samenwerking met het culturele veld
- 🕒 Aandacht voor: basis, keten en topvoorzieningen, die passen bij de identiteit en mogelijkheden van de regio; aanbod en publiek; participatie; cultuuronderwijs.

De Minister adviseert de andere overheden om voorafgaand aan het opstellen van het Cultuurprofiel een verkenning uit te voeren naar de stedelijke culturele regio en met behulp van die verkenning een keuze te maken voor de samenstelling en omvang van de regio en de proposities die de regionaal samenwerkende overheden in het profiel presenteren.

Sinds 2017 werken de gemeenten Zwolle, Deventer en Apeldoorn (ZDA) op een aantal onderwerpen samen met een focus op economische en ruimtelijke ontwikkeling. De ervaring met deze samenwerking is aanleiding voor de betrokken drie gemeenten om de verkenning naar de stedelijke culturele regio ook op de schaal van Zwolle, Deventer en Apeldoorn (ZDA) uit te laten voeren.

De gemeenten Apeldoorn, Zwolle en Deventer maken eveneens onderdeel uit van het samenwerkingsverband Landsdeel Oost. In 2015 presenteerde dit landsdeel het Cultuurmanifest. Proposities uit dit manifest komen terug in het door het ministerie van OCW en de Oost-Nederlandse overheden afgesloten cultuurconvenant 2017 – 2020. Eind 2017 besloot het bestuurlijk overleg Landsdeel Oost tot de aanpak ROUTE OOST. De eerste stap in deze aanpak is om in de stedelijke cultuurregio's in Oost-

Nederland (regio Twente/Enschede, regio Arnhem/Nijmegen, regio Zwolle en Stedendriehoek) een verkenning gereed te hebben die aangeboden wordt aan de nieuwe colleges van de steden en vertrekpunt is van de op te stellen profielen.

De opdracht aan DSP

DSP is door de drie steden en de provincies Overijssel en Gelderland gevraagd om de verkenning uit te voeren in de steden Zwolle, Deventer en Apeldoorn en de bij deze steden behorende regio's. De verkenning levert de opdrachtgevers inhoud voor het op te stellen Cultuurprofiel en een onderbouwing voor de uiteindelijke keuze voor een regiovorming. De verkenning bestaat uit een inventarisatie en een analyse van:

- ③ De culturele infrastructuur in Zwolle, Deventer en Apeldoorn en (op hoofdlijnen) de regio;
 - De voorzieningen in de drie steden en de herkomst van de bezoekers van die voorzieningen;
 - De bestaande netwerken, identiteiten en samenwerkingen;
- ③ Het profiel van de stedelijke regio's (Zwolle, Deventer, Apeldoorn)
 - De raakvlakken tussen beide culturele regio's, de verschillen en de kansen voor samenwerking
- ③ De sterke en minder sterke kanten van de stedelijke regio en de kansen met in ieder geval aandacht voor:
 - Welke instellingen kunnen uitgroeien tot landelijke BIS/fondsgezelschappen en wat is hiervoor nodig?
 - Welke voorzieningen spelen een bijzondere rol in de regio?
 - Waar liggen de kansen om het ecosysteem/de systemen te versterken en uit te bouwen?
 - Wat ontbreekt er eventueel nog om het ecosysteem/de systemen gezond te maken?

In de verkenning gebruiken wij de termen die ook door de Raad voor Cultuur worden gebruikt: professionele basisvoorzieningen (zoals bibliotheken, monumenten, archieven, podia en festivals, voorzieningen voor cultuureducatie, media, musea). Keten: voorzieningen voor talenten (talentontwikkeling en innovatie) en creatieve bedrijvigheid, broedplaatsen, productiehuizen en al die voorzieningen waar nieuwe kunst, ontwerpen of producties getoond worden. Juist in deze ketens verwacht de Raad dat samenwerking tussen gemeenten, provincie en rijksoverheid de culturele infrastructuur sterker kan maken. Ook zal naar de verwachting van de Raad vooral hier sprake zijn van keuzes voor die disciplines waarvan de stedelijke regio de keten wil ondersteunen en/of versterken. Als laatste brengen wij in de verkenning de top in beeld, die voorzieningen en dat aanbod dat van buitengewone kwaliteit is of de potentie heeft dat te worden. Deze voorzieningen staan niet op zichzelf, zij dragen eveneens bij aan de keten en zijn vaak geworteld in de basis.

Aanpak DSP

De verkenning is opgesteld door het bestuderen van informatie van de drie steden, de regio Zwolle, de regio Stedendriehoek en de provincies Overijssel en Gelderland en de inbreng in de bijeenkomsten met de vertegenwoordigers van de drie gemeenten en de provincies Overijssel en Gelderland. Daarnaast hebben wij een vragenlijst uitgezet onder de culturele instellingen in Zwolle (en Kampen), Apeldoorn en Deventer. De

nadruk in de vragenlijst lag op het verzamelen van gegevens over publieksbereik en op samenwerking op activiteiten en op marketing en publieksbereik. We voerden (groeps-) gesprekken met ruim twintig culturele instellingen en met vertegenwoordigers van betrokken gemeenten en provincies. We spraken de drie wethouders cultuur en de gedeputeerde voor cultuur van de provincie Overijssel. Op twee momenten gedurende de uitvoering van de verkenning gebruikten we de inbreng van een klankbordgroep om de verkenning aan te vullen en waar nodig bij te sturen.

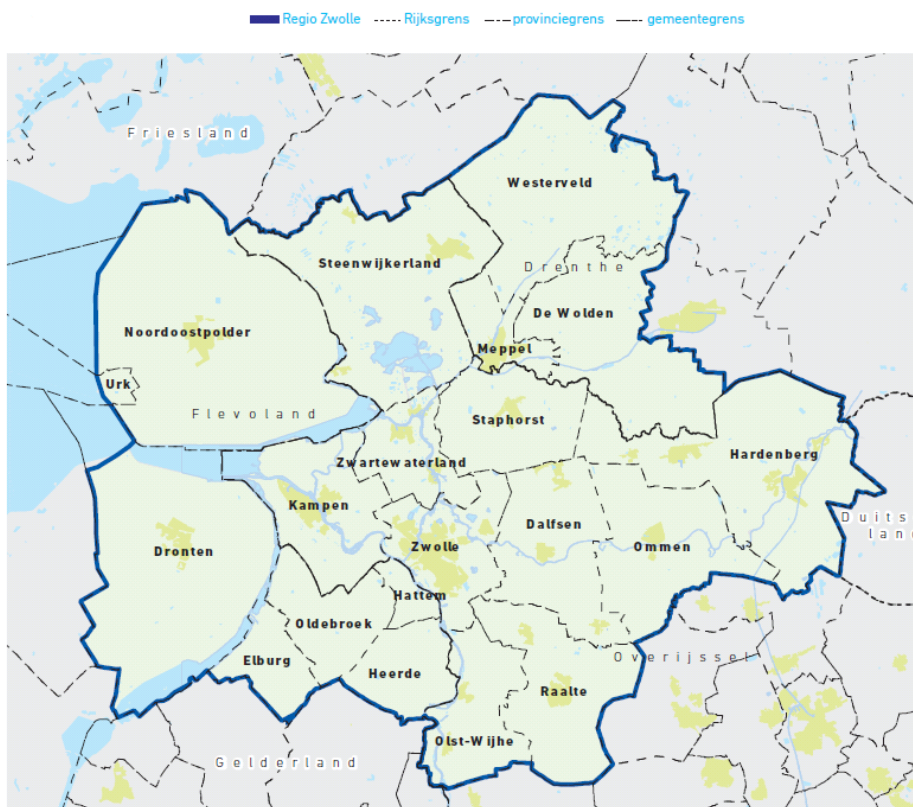

2 De kracht van de regio: uitgangspunten

Combinatie van twee stedelijke regio's

Deze verkenning richt zich vooral op de kenmerken en samenhang van de culturele sector in de steden Zwolle, Deventer en Apeldoorn in de context van de bredere sociale, economische en ruimtelijke ontwikkelingen in dit gebied in Nederland. Samen met de omliggende regio beslaat deze verkenning feitelijk twee regio's: regio Zwolle en de regio Stedendriehoek.

Figuur 2.1 De Regio Zwolle omvat twintig gemeenten met Zwolle als centrumgemeente.

Bron: Monitor Regio Zwolle 2017

De regio omvat behalve gemeenten in het noordwesten van Overijssel, ook een aantal gemeenten in Flevoland (Dronen, Urk, Noordoostpolder) en Drenthe (Westerveld, De Wolden, Meppel). Het aantal inwoners van de Regio Zwolle bedraagt op 1 januari 2018 685.820 (CBS).

De Stedendriehoek, ook wel Cleantech Regio genoemd omvat zeven gemeenten, waarbij de stedendriehoek gevormd wordt door Apeldoorn, Deventer en Zutphen. De zeven gemeenten liggen alle in Gelderland, op Deventer na (Overijssel). Het inwoneraantal van de Stedendriehoek bedraagt op 1 januari 2018 419.826 (CBS).

Figuur 5.2 Stedendriehoek

Bron: www.uaf.nl

De regio ZDA is opgebouwd uit de Regio Zwolle en de regio Stedendriehoek en strekt zich uit van Zutphen tot aan Hardenberg bij de Duitse grens. De regio ZDA telt op 1 januari 2018 1.105.646 inwoners waarvan ongeveer 30% in de drie steden woont. Het totaal aantal inwoners is vergelijkbaar met dat van de provincie Utrecht en dat van de regio Rotterdam-Rijnmond. Ter vergelijking, het inwoneraantal van de andere twee regio's in Oost-Nederland is respectievelijk 627.000 (Twente) en 739.000 (Arnhem/Nijmegen).

Regio ZDA in ontwikkeling

De regio ZDA is een economisch krachtige regio en vooral de regio Zwolle staat bekend als economisch sterk en innovatief. In de steden domineert de kennis- en maakeconomie, maar deze is inmiddels minstens zo sterk aanwezig in het buitengebied. De demografische groei zet door, Zwolle verwacht een sterke groei (+ 10,3 %), Deventer een gemiddelde groei (3,2 %) en Apeldoorn een net iets mindere groei (+ 1,6%) in de periode tot 2030. De verwachte groei is natuurlijk afhankelijk van het vermogen om die groei ook daadwerkelijk te huisvesten. Opvallend daarbij is dat de verwachte groei van Zwolle vooral wordt veroorzaakt door natuurlijke aanwas. Zwolle heeft van de drie steden relatief de meeste jonge inwoners (0-20 jaar). In Apeldoorn woont relatief de grootste groep oudere inwoners (> 64 jaar). De culturele diversiteit in de regio ZDA is minder groot dan gemiddeld in Nederland (15% allochtoon ten opzichte van 22 % landelijk, niet westers 8% ten opzichte van 12% in 2016).¹

Alle drie de steden huisvesten brede HBO en MBO instellingen en zijn goed bereikbaar per auto en openbaar vervoer vanuit het Oosten (Duitsland), Noorden (Groningen), Westen (Randstad en Flevoland) en Zuiden (Arnhem). De komst van vliegveld Lelystad zal de (internationale) bereikbaarheid nog verder verbeteren. Gecombineerd met de groei in werkgelegenheid en de kwaliteit van de leefomgeving in en buiten de drie steden zijn alle voorwaarden aanwezig voor een verdergaande ontwikkeling van de regio ZDA.

¹ Percentages uitgesplitst naar de drie steden: Zwolle 16% allochtoon, 9% niet westers, Deventer 21%, 13% en Apeldoorn 16%, 8%.

Stedelijke cultuurregio ZDA

De stedelijke cultuurregio ZDA is zoals gezegd een combinatie van twee van de vier stedelijke cultuurregio's in het landsdeel Oost Nederland. De twee andere cultuurregio's zijn de regio Twente en Arnhem/ Nijmegen. De regio Twente kent al een lange geschiedenis van regionale samenwerking en dat geldt ook voor de gemeenten Arnhem en Nijmegen in het regionale samenwerkingsverband KAN. De samenwerking tussen de steden Apeldoorn, Deventer en Zwolle is daarmee vergeleken nog pril. Begin 2017 zijn de eerste stappen van samenwerking gezet op terreinen als arbeidsmarkt, mobiliteit en energietransitie. In het verlengde hiervan is de keuze gemaakt om de kansen voor samenwerking op het vlak van cultuur tussen deze drie steden in kaart te brengen. Dit vanuit de wetenschap dat in elk van deze drie steden een eigenstandige, brede en goed functionerende culturele infrastructuur aanwezig is met ieder een eigen, nauwelijks overlappend verzorgingsgebied.

Een belangrijke overweging om de voordelen van culturele samenwerking verder te onderzoeken is het besef dat deze drie steden verantwoordelijk zijn voor de culturele dynamiek en het culturele aanbod voor het gebied dat ten oosten van de Randstad is gelegen, deels aansluitend aan de provincie Flevoland en deels gescheiden van de Randstad door de Veluwe: de IJsselvallei. De snelle economische groei en demografische ontwikkeling brengen ook keuzes met zich mee over de omvang en kwaliteit van het culturele voorzieningenniveau in de komende vijf tot tien jaar. Kunst en cultuur zijn immers de ruggengraat van creatief kennisland zoals de Raad voor Cultuur stelt. In die ruimtelijk-economisch -demografische setting spelen de centrumsteden Zwolle, Deventer en Apeldoorn een specifieke rol. Daar zijn de stedelijke functies en voorzieningen aanwezig waar zowel de inwoners van de drie steden als de inwoners van omliggende gemeenten (die dergelijke voorzieningen niet in hun eigen gemeente hebben) gebruik van maken. Veel van de culturele vernieuwing vindt plaats juist in de drie steden. De infrastructuur in de drie steden sluit op haar beurt weer aan op het uitgebreide netwerk van culturele voorzieningen, organisaties en activiteiten waar het buitengebied in de regio rijk aan is. Over de hele regio ZDA ligt als het ware een fijnmazig weefwerk of ecosysteem van kleine en grotere culturele initiatieven en voorzieningen waarbij talloze draden direct of indirect verbonden zijn met de drie centrumsteden. Deze steden en hun voorzieningen zijn op hun beurt weer verbonden met het provinciale, Oost-Nederlandse en landelijke weefwerk van kunst en cultuur.

Basisinfrastructuur cultuur (rijkssubsidies)

De basisinfrastructuur (BIS) voor de podiumkunsten in Oost Nederland bestaat in 2017-2020 uit Introdans, het Gelders Orkest, Orkest van het Oosten, De Nederlandse Reisopera, theatergroep Oostpool, de jeugdtheatergezelschappen Sonnevand en Kwatta en de Nieuwe Oost (DNO). Deze instellingen zijn alle gevestigd in Arnhem en Enschede met uitzondering van het onderdeel popmuziek van De Nieuwe Oost dat in Deventer is gevestigd. In de steden ZDA zijn – afgezien van het Rijksmuseum Paleis Het Loo en het onderdeel popmuziek van DNO geen zogenaamde BIS- gezelschappen gevestigd wat gezien het hoge inwoneraantal van deze regio opmerkelijk is. Wel zijn er in deze steden een aantal door de landelijke cultuurfondsen gefinancierde podiumkunstorganisaties gevestigd. Museum De Fundatie in Zwolle en

MORE in Gorssel beconcurreren succesvol de gevestigde musea elders in Nederland en laten zien dat culturele investeringen in de regio ZDA zeer lonend zijn.

Toeristisch-recreatieve kwaliteit

Culturele investeringen in de regio ZDA leveren rendement op en dat komt niet alleen omdat deze regio zich economisch en demografisch sterk ontwikkeld, maar ook omdat dit deel van Nederland toeristisch-recreatief een grote aantrekkingskracht heeft op de rest van Nederland en het buitenland. Van oudsher speelt het Nationale Park De Veluwe daarin een belangrijke rol en in toenemende mate ook de historische binnensteden in deze regio: Kampen, Zwolle (Hasselt en Hattem), Deventer en Zutphen (en Doesburg). In deze Hanzesteden is de stedelijke en culturele geschiedenis van Nederland moeiteloos afleesbaar. De combinatie van een rijke cultuurhistorie, cultuur-toeristische voorzieningen, culturele productie, natuur in overvloed en economische dynamiek en de positie van de drie centrumsteden onderscheidt en profileert deze cultuurregio zich ten opzichte van andere regio's in Nederland.

De Atlas voor gemeenten geldt als een graadmeter voor de aantrekkelijkheid van steden, afgemeten aan factoren als cultuur, bereikbaarheid, veiligheid en woonkwaliteit. Steden met een aantrekkelijke woonomgeving en een breed en kwalitatief hoogstaand cultuuraanbod slagen erin hoogopgeleide, creatieve mensen aan te trekken en vast te houden. Dit is een belangrijke doelgroep voor de huidige en toekomstige arbeidsmarkt. Zoals gezegd geldt dit inmiddels evenzeer voor het buitengebied in de regio ZDA.

Toekomst cultureel voorzieningenniveau: opbouw van de verkenning en leeswijzer

Het doel van de verkenning naar het culturele weefsel of ecosysteem in de regio ZDA is het inventariseren van de kansen die de regio ZDA kan uitwerken tot proposities als onderdeel van het in te dienen Cultuurplan. De kansen komen voort uit de kracht en energie in de regio ZDA en de (potentiele) samenwerkingsverbanden binnen de regio.

Voortkomend uit de interviews en het documentatieonderzoek formuleren we de kracht van de culturele regio ZDA in vier waarden die als uitgangspunt dienen bij de verkenning. De stedelijke cultuurregio ZDA biedt ruimte voor:

- 1 Kwaliteit: kwaliteit van het cultuurlandschap, van cultuurhistorie, van wonen, eten, onderwijs, musea en (culturele) voorzieningen;
- 2 Talent: leren en ontwikkelen met aandacht voor jeugd en jongeren, jonge professionals en urban culture, belang van cultuureducatie en creativiteit;
- 3 Crossovers: traditie in benutten van dwarsverbanden zoals cultureel erfgoed en popmuziek, cultuur en economie/bedrijfsleven, landschap en kunst, vroeger en nu (Hanze, Moderne Devotie), cultuur en toerisme, zingeving en cultuur;
- 4 Het nieuwe: nadruk op gastvrijheid en een open blik, vestigingsklimaat voor nieuwe culturele activiteiten, brede participatie, samen doen en samen bouwen.

Met deze vier waarden en de in dit hoofdstuk genoemde kenmerken van de stedelijke regio ZDA als uitgangspunten verkennen wij in het hiernavolgende hoofdstuk de huidige culturele infrastructuur in de drie steden en de regio en de culturele ambities van de betrokken overheden. In het hoofdstuk daarna formuleren wij onze bevindingen op drie onderwerpen: opbouw culturele infrastructuur, samenwerking en publiek. Vervolgens kijken we vooruit en beschrijven de sterke en de minder sterke punten van de culturele regio Zwolle, Deventer en Apeldoorn en de kansen die we zien voor verdere uitwerking in het op te stellen Cultuurprofiel. In het afsluitende hoofdstuk geven we advies over datgene wat nodig is om de kansen in de regio ZDA te grijpen.

4 Culturele ambities en culturele infrastructuur

In dit hoofdstuk beschrijven we de culturele ambities en de culturele infrastructuur in de drie steden met aanvullend op hoofdlijnen een beschrijving van de culturele infrastructuur in Kampen en Zutphen.

Aansluitend benoemen we een aantal opvallende initiatieven in de andere gemeenten die deel uitmaken van de regio ZDA. In de beschrijving zijn we zeker niet volledig, we kiezen ervoor om die onderdelen van de culturele infrastructuur te benoemen die (in potentie) minimaal een bovenlokale aantrekkingskracht hebben.

Zwolle (126.000 inwoners)

De stad Zwolle groeit op allerlei gebieden, samen met de regio Zwolle een doorgroei naar grootstedelijke schaal. Zwolle kan voortbouwen op een rijk verleden en is nu een belangrijk stedelijk knooppunt in Noordoost Nederland. Een mooie, compacte stad met een cultuurhistorisch aantrekkelijke binnenstad en omringd door een groene omgeving met de rivieren De IJssel en De Vecht.

Het fundament van Zwolle ligt in de rijke historie. In de Hanze, de Moderne Devotie, maar ook recenter als een bakermat voor de ontwikkeling van de democratie in Nederland en die geschiedenis vind je overal in de stad terug. Het verhaal van Zwolle gaat ook over de ligging van de stad. Gunstig gelegen als verbinding tussen verschillende delen van het land. Daardoor uitgegroeid tot stedelijk knooppunt van auto- en spoorwegen. Een ligging die ook de voorwaarden heeft gecreëerd voor de huidige economische voorspoed.

Ambities

Rijk voorzieningenniveau met nationaal profiel

Zwolle is een stad met een rijk voorzieningenniveau dat de afgelopen tien jaar in rap tempo aan omvang en kwaliteit wint. Een instelling als Museum De Fundatie trekt veel bezoekers naar de stad en zij combineren het bezoek met een verblijf in de historische binnenstad en/of de regio. De uitkomsten van de enquête laten zien dat de bezoekcijfers bij culturele instellingen en evenementen stijgen en de verwachting is dat deze stijging de komende jaren doorzet. Zwolle heeft een breed aanbod van MBO- en HBO opleidingen. De acht HBO- en MBO scholen in Zwolle (40.000 studenten en totaal 7.000 medewerkers) zetten zich gezamenlijk in voor een attractieve binnenstad, excellent onderwijs en economische ontwikkeling.

In de cultuurnota 2016 – 2020 benadrukt Zwolle dat de gemeente samen met de inwoners een cultureel klimaat wil scheppen dat ruimte biedt voor initiatieven, vernieuwend is, dat creativiteit stimuleert en waarmee Zwolle zich regionaal en landelijk kan profileren. Daarmee sluit de culturele ambitie aan bij de sterke groei van de stad. Zwolle zet in op een aanbod dat divers is en van hoge kwaliteit.

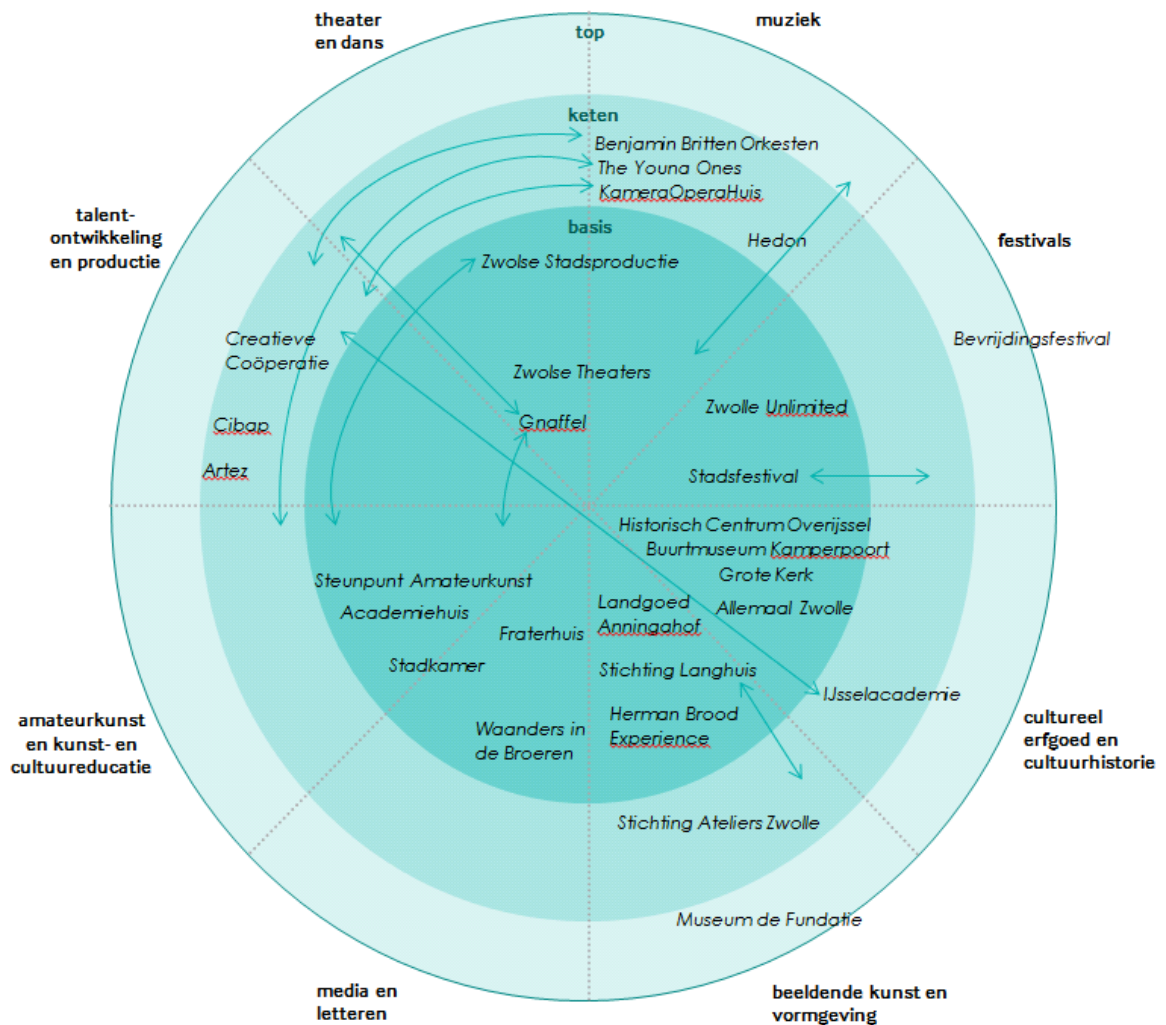
Om deze ambities en doelen voor de komende periode te realiseren, kiest Zwolle voor:

- 1 Grotere zichtbaarheid en levendigheid van de cultuur in Zwolle (Fundatie, Waanders, festivals, stad als decor Hanzestad en IJssel, cultuurhistorisch verhaal)
- 2 Meer verbinding, ontmoeting en samenwerking door in te zetten op crossovers, actieve cultuurparticipatie (amateurkunst en cultuureducatie) en talentontwikkeling.
- 3 Meer ruimte voor cultureel ondernemerschap (basissubsidie, vrije ruimte, vernieuwende culturele initiatieven, creatieve sector).

Culturele en creatieve stad

Zwolle kent een rijkdom aan creatieve bedrijven, organisaties en onderwijs. In de creatieve industrie van Zwolle werken ongeveer 1.600 mensen in ongeveer 1.000 bedrijven. De visie binnenstad 2030 van Zwolle ondersteunt cultuur en creativiteit en positioneert Zwolle nadrukkelijk als centrum in een regio van 20 gemeenten. Inwoners, ondernemers en bezoekers van de binnenstad waarderen het historisch karakter van Zwolle, het culturele en het culinaire. De positie van cultuur als een van de belangrijke dragers in de binnenstad wordt in deze visie bevestigd. Ook voor jongeren; zij zoeken meer aansluiting bij de culturele sector.

Culturele infrastructuur

Museum De Fundatie en beeldende kunst

Museum De Fundatie (met vestigingen in de binnenstad van Zwolle en Kasteel Het Nijenhuis met beeldentuin in Heino) trekt met een spraakmakend tentoonstellingsprogramma veel bezoekers naar Zwolle en werkt met tal van organisaties in Nederland en in het buitenland samen. In Zwolle is dat naast Cibap bijvoorbeeld ook Het Langhuis, een kunstruimte in het oude centrum die naast exposities en projecten ook een gemeentelijk fonds voor vernieuwing en innovatie in de kunst beheert en eveneens samenwerkt met ArTEZ. Met de *Fundatiefusions* toont De Fundatie werk van beeldend kunstenaars in compacte presentaties op locaties buiten de museummuren in scholen, andere gemeenten en op grote landelijke festivals. Aan de rand van Zwolle bevindt zich De Anningahof, een landgoed waarin de Nederlandse hedendaagse beeldhouwkunst van 1960 tot nu wordt getoond. In de stad zijn veel ateliers en beeldende kunst in de openbare ruimte.

Cultuureducatie

Cultuureducatie in Zwolle kent het 'Zwols model', een stevige culturele basis voor alle Zwolse kinderen in en rond scholen om hen gelijke kansen te bieden op een brede en evenwichtige ontwikkeling. Scholen worden toegerust om binnen de eigen identiteit, onderwijsvisie en mogelijkheden samen met culturele initiatieven vorm te geven aan kwalitatief cultuuronderwijs en hun leerlingen kennis te laten maken met hun culturele omgeving. Stadkamer (bibliotheek, amateurkunst en cultuureducatie) speelt in dit proces een aanjagende, adviserende en ondersteunende (makelaars)rol. De gemeente stelt hiervoor financiën beschikbaar via het Fonds Cultuureducatie Zwolle bestemd voor primair onderwijs, voortgezet onderwijs, amateurkunst en wijken (buurtcultuur). De uitvoering en beheer van dit fonds is ook ondergebracht bij Stadkamer.

Creatieve opleidingen

In Zwolle volgen 5.500 studenten een creatieve opleiding en dat doen zij op de ROC (Deltion, Cibap en Landstede) en op HBO (ArtEZ en Windesheim). Cibap, vakschool en ontwerpfabriek, leidt studenten op die voornamelijk afkomstig zijn uit de regio Noord-/NO en NW Nederland. Een meerderheid van de studenten stroomt door naar het HBO Kunstvakonderwijs. Zwolle is samen met Arnhem en Enschede vestigingsplaats van ArtEZ (HBO). In Zwolle zijn de opleidingen beeldende vorming, comic design en grafische vormgeving, conservatorium (klassieke muziek en jazz en popmuziek) en kunsteducatie gevestigd. Met ingang van 2018 presenteren de vijf creatieve opleidingen de eindexamenwerken gezamenlijk op verschillende locaties in de stad.

Samenwerking cultuur, onderwijs en economie

De regio Zwolle heeft naast een *economic board* ook een *creative board*, een overleg van culturele instellingen, opleidingen en de creatieve industrie. De *creative board* stimuleert de samenwerking en geeft de culturele sector positie in de economische ontwikkelingen in Zwolle (en de regio). De *creative board* koppelt creatieve makers aan afnemers, culturele initiatieven aan de markt en creativiteit aan vastgoed. Vruchtbare samenwerkingen en netwerken als deze ontstaan rond meer projecten in de stad en kenmerken de cultuur van Zwolle. Zwolle combineert met cultuur, onderwijs en creativiteit de geborgenheid van de oude (binnen) stad met een internationale uitstraling en ambitie.

Popmuziek, festivals en urban art

Poppodium Hedon zet naast de programmering van concerten vol in op talentontwikkeling met als doel een eigen lokale popscene te behouden en uit te breiden onder andere met optredens op podia en festivals in heel Nederland. Hedon heeft samen met Zwolse Theaters de ambitie om die activiteiten onder te brengen in een productiehuis popmuziek en theater. Travers Welzijn en Poppodium Hedon zijn initiatiefnemers van Fakkelteit, een broedplaats waar jongeren tussen de 13 en 23 jaar met hiphop en rap aan de slag gaan. Sinds kort uitgebreid met Fakkelteenz voor kinderen van 10 tot 14. Fakkelteit sluit aan bij iets wat de kenners weten, Zwolle biedt een goede voedingsbodem aan een uitzonderlijke hiphop- en rapcultuur (urban). Ooit gestart met Opgezwole, zijn oud leden Ricko en Sticks en natuurlijk Tyfoon nu de nationale vertegenwoordigers van deze Zwolse scene.

Zwolle kent drie grote culturele festivals, het Bevrijdingsfestival, het Stadsfestival en Zwolle Unlimited.

Podia en podiumkunsten

Naast poppodium Hedon kent Zwolle de Zwolse Theaters bestaande uit De Spiegel en Odeon. Zwolse Theaters behoort tot de grotere theaterpodia in Nederland met ruim 400 voorstellingen per seizoen en 105 school en amateurvoorstellingen. Zwolse Theaters wil een producerend theater zijn en talentontwikkeling mogelijk maken. Ook biedt het theater ruimte voor debat. Zwolse Theaters werkt samen met in Zwolle gevestigde theatermakers zoals Theater Gnaffel, Kameroperahuis, The Young Ones en Matrose. De samenwerking tussen de podia en deze makers brengt weer nieuwe initiatieven voort. Zwolse Theaters werkt eveneens samen met BIS gezelschappen zoals de Nederlandse Reisopera en Toneelgroep Oostpool. Eveneens in Zwolle gevestigd is Stichting Benjamin Britten die muzikalent begeleidt. Opvallend aan de culturele initiatieven in Zwolle is verder dat er relatief veel samen wordt gewerkt met partners in het sociaal domein aan projecten voor jongeren en aan projecten in de wijken.

Cultureel Erfgoed en herbestemmingen

Zwolle is Hanzestad, bakermat van de Moderne Devotie en door de eeuwen heen een recht- en bestuurscentrum. De collecties, het onderzoek en de presentaties en andere activiteiten op het gebied van archieven, stadscollectie en streektaal zijn gebundeld in het Historisch Centrum Overijssel. Onderdeel hiervan is het nieuwe erfgoedplatform Allemaal Zwolle dat een nieuwe presentatie van de geschiedenis van de stad in het historische Drostehuis voorbereidt. In de komende jaren zal zo met een nieuwe inzet de aandacht voor cultuurhistorie uitbreiden en het verhaal van het verleden op een nieuwe manier worden verteld. Waanders in de Broerenkerk en de Grote Kerk zijn sterke voorbeelden van nieuwe functies en transformatie van rijksmonumenten. De transitie van de spoorzone Zwolle biedt nieuwe kansen voor culturele en creatieve functies, vooral de ambities van Museum De Fundatie en Cibap voor dit gebied zijn een aanvulling op de stedelijke culturele infrastructuur.

Deventer (99.000 inwoners)

Deventer combineert zijn rijke historie (Deventer bestaat 1250 jaar en is daarmee een van de vijf oudste steden van Nederland) met een zeer levendig cultureel productieklimaat bestaande uit popmuziek, theater, amateurkunst, beeldende kunst, cultureel erfgoed en evenementen. De stad heeft het oudste stenen huis, het oudste wandelpark en met de Athenaumbibliotheek ook de oudste wetenschappelijke bibliotheek van Nederland met een collectie van nationale betekenis. Deventer heeft vergeleken met de andere twee steden meer culturele diversiteit onder de inwoners² (Deventer is, net als Rotterdam, vestigingsplaats van een Turks Consulaat). Deventer huisvest de hoofdvestiging van Hogeschool Saxion (met opleidingen archeologie, stedenbouw, mode en toerisme en *interior en design styling* in de Jan de Bouvrieacademie) en is vaste locatie voor het *Honours Program* van ArtEZ.

² Deventer ligt met 21% inwoners met een migratieachtergrond bijna op het Nederlandse gemiddelde van 22%.

Ambities

Hoogwaardig en uitdagend

Deventer werkt aan een hoogwaardig en uitdagend cultureel klimaat en dat geldt in Deventer ook voor het cultureel erfgoed. Deventer wil de financiering van cultuur in de stad verschuiven van de instellingen naar functies en programma's. Daarbij gaat de gemeente uit van een creatieve keten met de volgende functie indeling:

- ② *Leren* (bibliotheek, media, kunstonderwijs, cultuureducatie, oefenen).
- ② *Producersen* (amateurkunst, professionele kunstproductie).
- ② *Presenteren* (podia, tentoonstellingsruimten, festivals, cultureel erfgoed, kunst in de openbare ruimte, filmtheater).
- ② *Interesseren* (draagvlakvorming, verdieping en debat, marketing, sponsoring, mecenaat).
- ② *Participeren* (mate waarin culturele activiteiten (kunnen)bijdragen bij het realiseren van doelen in het sociale domein).

Deventer wil een programmering van het culturele aanbod dat breed toegankelijk is voor diverse publieksgroepen en inhoudelijk samenhangend is, waar mogelijk met inhoudelijke cross-overs en nieuw aanbod voor bestaande en nieuwe doelgroepen. Daarnaast ligt er een focus op cultuureducatie in het onderwijs en wil Deventer de productie in de podiumkunsten en de beeldende kunsten in de stad nog meer positioneren.

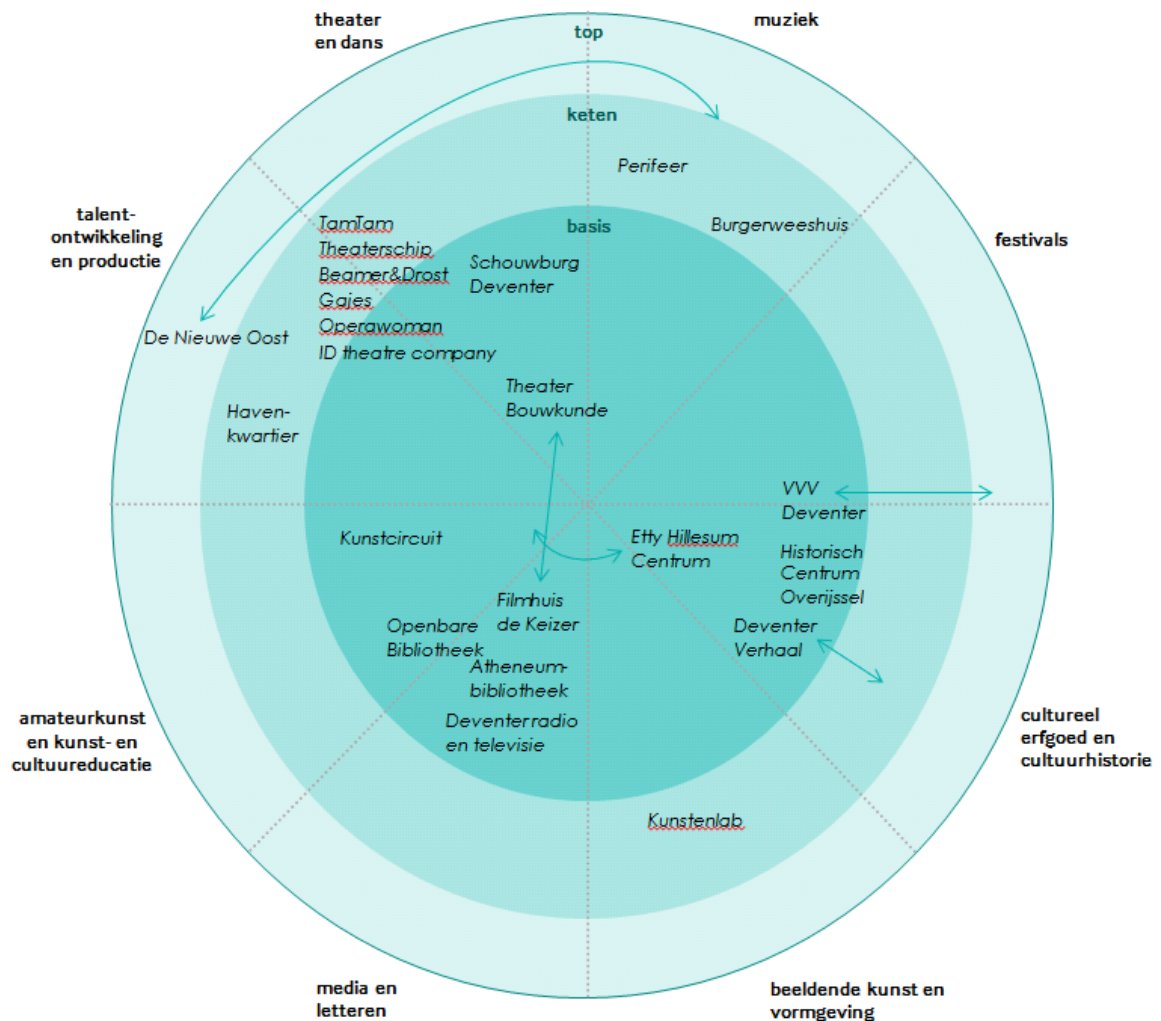
Negen culturele bouwstenen culturele sector

De culturele instellingen in Deventer presenteerden in maart 2018 negen culturele bouwstenen voor de komende vier jaar. Zij omarmen het werken in programma's, streven naar de participatie van alle inwoners van Deventer en naar een uitstraling die verder gaat dan de gemeentegrenzen. Daarbij ondersteunen de instellingen de samenwerking met Zwolle/Apeldoorn en presenteren de regio ZDA als het culturele schakelpunt van Oost-Nederland. De instellingen roepen de gemeente op mee te werken aan Deventer 'creative city' en meer jonge culturele initiatieven naar de stad te trekken. Cultuureducatie en de bijdrage van cultuur aan economische ontwikkeling zijn eveneens onderdeel van de negen bouwstenen.

Deventer cultuurstad

Deventer onderstreept dat een sterk cultureel voorzieningenniveau een noodzakelijke voorwaarde is voor een bloeiende en zich vernieuwende economie. De verdere ontwikkeling en vernieuwing van het aanbod van evenementen en het versterken van Deventer als cultuurstad is daarvoor noodzakelijk. Dat vraagt de externe marketing van het 'product' Deventer, een beter toegankelijk en vindbaar aanbod van culturele, sportieve en andere mogelijkheden van vrijetijdsbesteding, en om vernieuwing en uitbreiding van het aanbod van bovenregionale (landelijk en internationale) kwaliteit.

Culturele infrastructuur

Cultureel Erfgoed

Deventer Verhaal is de erfgoedorganisatie die de museale functie in Deventer vervult. Zij programmeert tentoonstellingen in de Waag en (incidenteel) elders in de stad zoals in een ruimte in het nieuwe stadskantoor. Deventer Verhaal heeft ook de verantwoordelijkheid voor het Nationale Speelgoedmuseum en streeft naar een nieuwe vestiging van Speelgoedcollectie en erfgoedcollecties aan De Brink. Naast Deventer Verhaal kent Deventer vele kleine initiatieven die zich bezighouden met aspecten van de Deventer historie: van ambachtelijke producten (Deventer koek), tot industrieel erfgoed (blik) en het invloedrijke gedachtengoed van oud inwoners Geert Groote en Erasmus. Deventer is, net als Zwolle, een van de steden met een rijk Hanzeverleden en beide zijn bakermat van de Moderne Devotie.

Herbestemming, nieuwe architectuur

Deventer koestert de vele rijksmonumenten en combineert die nadrukkelijk met nieuwe functies, activiteiten en hedendaagse architectuur (dat zien we bijvoorbeeld terug in het nieuwe stadskantoor, de

nieuwe openbare bibliotheek, De Viking, het IJsselhotel maar ook in een designwinkel gevestigd in een oud bankgebouw). Ook het Havenkwartier is een goed voorbeeld van de succesvolle ontwikkeling van industrieel erfgoed. Na een periode van leegstand volgde een creatieve impuls en nu is het Havenkwartier een combinatie van cultuur, architectuur, vrije tijd, bedrijvigheid en wonen.

Havenkwartier, Kunstenlab en Theaterschip

Een van de culturele functies in het Havenkwartier is het Kunstenlab. Het Kunstenlab organiseert tentoonstellingen en publieksactiviteiten op het gebied van beeldende kunst in haar eigen ruimte en voert daarnaast vele andere activiteiten uit zoals kunst in de openbare ruimte, ateliertoewijzing, publieksparticipatie en producties en evenementen. Het Kunstenlab is initiatiefnemer en organisator van de IJsselbiënnale die in 2017 voor het eerste plaatsvond. Ook het Theaterschip/Huis voor amateurkunst heeft het Havenkwartier als uitvalsbasis voor activiteiten in samenwerking met initiatieven binnen en buiten Deventer (zoals bijvoorbeeld met Kameroperahuis in Zwolle). Het Festival Havenwerk (nu Kunstbaken) is uitgegroeid tot het grootste evenement van jeugdtheaterscholen in Nederland en Vlaanderen. Ook zijn in het Havenkwartier interessante nieuwe initiatieven gevestigd zoals Perifeer, een platform voor muziek, kunst, performance en experiment.

Popmuziek

Deventer heeft een levendige popscene waarin poppodium Het Burgerweeshuis en De Nieuwe Oost (onderdeel Productiehuis Popmuziek) een belangrijke functie vervullen. DNO is de enige BIS- instelling in Deventer, focust op talentontwikkeling in de popsector met relaties naar theater/dans (Arnhem) en literatuur (Nijmegen) en ArtEZ. Het Burgerweeshuis is het roemruchte poppodium dat naast concerten in de grote zaal en het café ook activiteiten aanbiedt in de stad zoals in de grote Lebuinus kerk. Daarnaast is het Burgerweeshuis actief in cultuureducatie en de ondersteuning van jongeren (*Do It!*, een samenwerking tussen BWH en het VMBO, Havo, VWO en MBO onderwijs). Deventer kent veel initiatieven waarin pop samenwerkt met andere disciplines. Goed voorbeeld is het evenement 'Kelderfest', een samenwerking tussen de pop- en erfgoedsector.

Podia en podiumkunsten

De Deventer Schouwburg transformeerde afgelopen jaren naar een dynamische cultureel centrum in de stad en in de samenleving. Het aantal activiteiten groeide naar 600 per jaar. De activiteiten bestaan uit voorstellingen, bijeenkomsten en een stadsprogrammering van festivals en amateurkunst. Daarnaast biedt de Schouwburg ruimte aan theaterproducenten. Naast de Schouwburg kent Deventer nog andere podia zoals Theater Bouwkunde dat samen met Filmhuis De Keizer verhuist naar het nieuwe Theater De Viking. Deventer is een stad met een aantrekkingskracht op makers. Gajes, een internationaal straattheatergezelschap is in Deventer gevestigd, TamTam objektentheater treedt op over de hele wereld met Deventer als uitvalsbasis. Beumer en Drost, makers van familietheater en spelend door heel Nederland, koos bewust voor Deventer als vestigingsplaats. ID-theater verhuisde van Utrecht naar Deventer en maakt programma's met leerlingen uit het Voortgezet Onderwijs.

Evenementen en festivals

Deventer is evenementenstad, het evenementenbureau/dEVENTer, organisator van de grootschalige festivals als Deventer op Stelten (grootste theaterfestival van Oost-Nederland met internationale producties), de Boekenmarkt (6 km marktkramen met gerenommeerde handelaren en boekantiquariaten) en het Dickensfestijn (*living history* in Victoriaanse stijl). Ook het Tuinfeest, een jaarlijks poëziefestival in de Deventer binnenstad heeft landelijke bekendheid,

Stadsprogrammering

In Deventer werken de twaalf grotere culturele instellingen waaronder de Deventer Schouwburg (inclusief de stadsprogrammering), poppodium Burgerweeshuis, theater Bouwkunde (ook organisator van het Tuinfestival), Kunstcircuit en Filmhuis De Keizer samen in een directeurenoverleg. De twaalf instellingen en de vele culturele initiatieven werken samen aan cultuurprogrammering die boven de individuele instellingen uitstijgt. Het rijke culturele erfgoed (van boeken en kerken tot het Havenkwartier) is daarbij een inspiratiebron voor hedendaagse kunst en cultuurproductie.

Apeldoorn (160.497 inwoners)

Apeldoorn is de grootste en jongste stad van de drie en heeft een voorzieningenniveau dat bestaat uit een aantal nationaal bekende instellingen zoals Museum Het Loo en net over de grens met de gemeente Ede het Kröller-Müller Museum. Apeldoorn is ook bekend door een publiekstrekker als de Apenheul en grote alternatieve festivals als Grasnapski (tot en met 2017 in Radio Kootwijk) en Camp Moonrise (met ingang van 2018 in Bussloo, middenin de Stedendriehoek)³. Apeldoorn is een stad met een groot buitengebied (het is feitelijk *de stad op de Veluwe*) en staat bekend om de vele (monumentale) parken en groenvoorzieningen. Apeldoorn huisvest HBO opleidingen (Hogeschool Saxion onder andere Hotel Management) en MBO (Aventus). Ook in Apeldoorn stijgen de bezoekerscijfers voor culturele activiteiten.

Ambities

Bundeling culturele functies

Apeldoorn investeerde en investeert in cultuur. De stad heeft een uitgebreid Cultuurkwartier en een majestueus Stadstheater Orpheus. Andere belangrijke culturele voorzieningen zijn Rijksmuseum Paleis Het Loo, het complex van Radio Kootwijk en het Kröller-Müller museum om de hoek.

Een bijzonder aspect van de culturele infrastructuur van Apeldoorn is de bundeling van een groot aantal culturele functies in twee 'moeder' organisaties. CODA is samengesteld uit de centrale bibliotheek en diverse wijkbibliotheken, het stedelijk archief en het museum voor beeldende kunst, toegepaste kunst en geschiedenis. Stichting Gigant gevestigd in het Huis voor Schoone Kunsten, is zowel poppodium als filmhuis en centrum voor cultuureducatie. Deze bundeling van functies blijkt organisatorisch flinke efficiency

³ Eind mei 2018 werd bekend dat Camp Moonrise 2018 is afgelast.

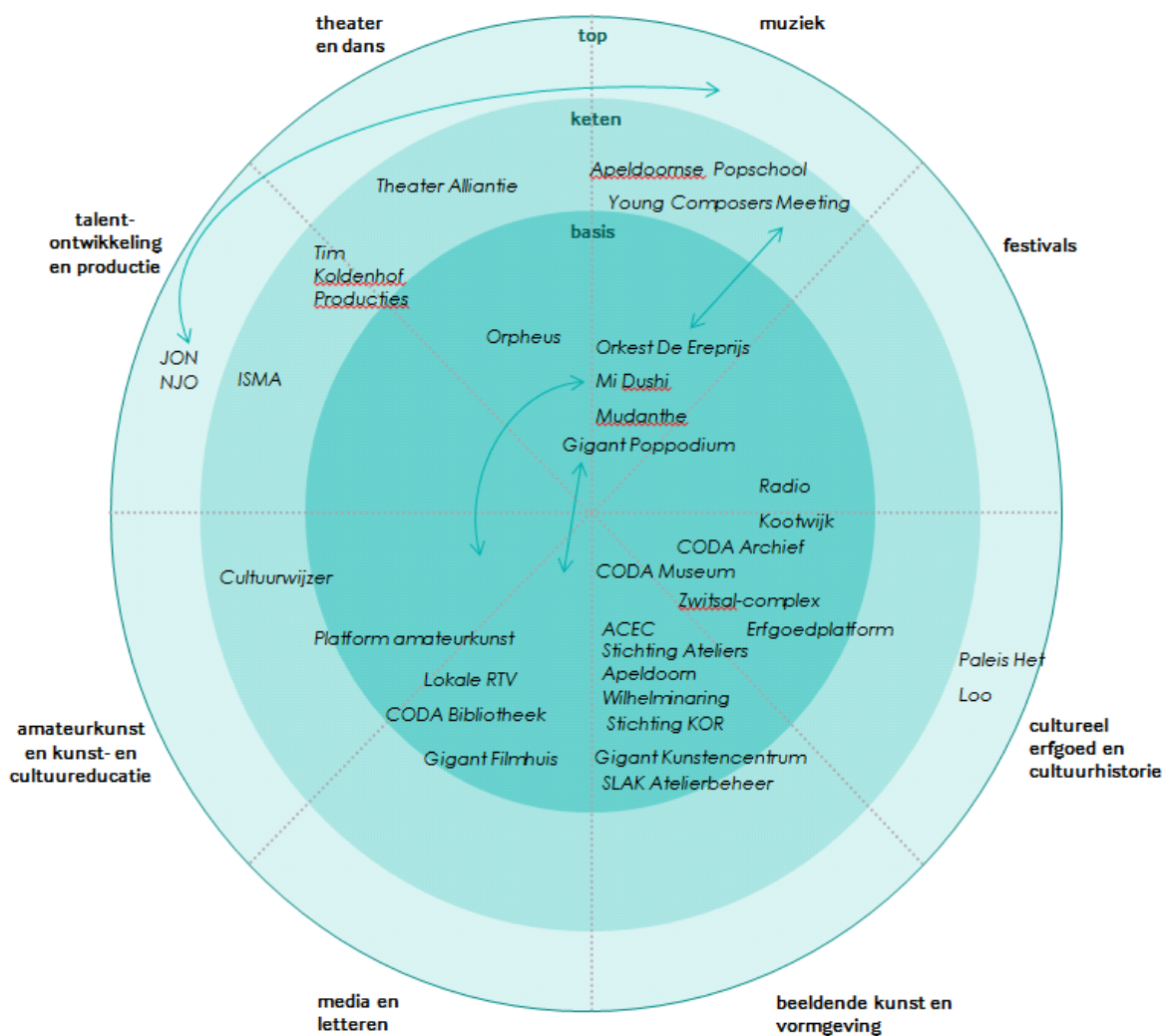
voordelen op te leveren en een meervoudig gebruik van de ruimtelijke voorzieningen. Daar staat tegenover dat een groot aantal kleine cultuurorganisaties meer stedelijke dynamiek kan opleveren.

Nieuwe spelers en nieuwe vormen van cultuur

Inmiddels heeft Apeldoorn enkele nieuwe, bijzondere spelers er bij gekregen: Popschool Apeldoorn, Real X en Tim Koldenhof Producties. Drie particuliere, professionele organisaties met tezamen circa 1500 deelnemers hoofdzakelijk in de leeftijd van 10-25 jaar, die gebruik maken van de oefenfaciliteiten en de vele cursussen voor dans, muziek en theater volgen.

Daarnaast zet het cultuurbeleid in Apeldoorn in op nieuwe vormen van cultuur: popmuziek (popinitiatief in de stad zichtbaar maken), cultureel erfgoed (combinatie erfgoed, natuur en kunst), festivals en beeldende kunst (CODA, ACEC, ateliers en kunstenaarsinitiatieven) met een nadruk op talentontwikkeling en cultuureducatie.

Culturele infrastructuur

Museum Het Loo en Radio Kootwijk

Radio Kootwijk is een bijzonder podium buiten de bebouwde kom van Apeldoorn. Kootwijk, gebouwd als radiostation voor voormalig Nederlands Indië is tegenwoordig eigendom van Staatsbosbeheer en wordt gebruikt als cultureel podium. Door de aanwezigheid van landgoed en Paleis Het Loo heeft Apeldoorn van oudsher een sterke band met het koningshuis en een grote aantrekkingskracht op publiek uit Nederland en het buitenland. Het Loo wordt op dit moment ingrijpend verbouwd en gaat naar verwachting in 2021 weer open.

Drie brede culturele instellingen

De basis in Apeldoorn wordt gevormd door drie grote culturele instellingen: Theater Orpheus, CODA (museum, archief en bibliotheek) en De Gigant. Theater Orpheus is het theater voor Apeldoorn en biedt huisvesting aan theaterinitiatieven. Orpheus richt zich met een 'kindervriendenkring' en activiteiten voor visueel beperkten op inclusiviteit. Met een museum, bibliotheek en archief is CODA hét cultuurhuis van Apeldoorn. In collecties en presentaties combineert CODA literatuur, kunst en geschiedenis. De museumcollectie van CODA onderscheidt zich met een focus op sieraden en kunst op of van papier. Het laatste legt verbindt de collectie met de geschiedenis van de papierindustrie in en rond Apeldoorn. CODA werkt onder andere samen met Museum Arnhem (sieradencollectie). De bijzondere combinatie en integratie van verschillende culturele functies zien we ook terug bij de Gigant: poppodium, filmhuis en centrum voor amateurkunst en kunsteducatie. De Gigant heeft de ambitie om de popfunctie uit te breiden met een tweede podium dat exclusief op popmuziek en activiteiten voor een jonge doelgroep is gericht.

Muziek en talentontwikkeling

Vanaf 2004 heeft Apeldoorn de focus gericht op 'Jong muzikaal Talent'. Orkest de Ereprijs, de Internationale Masterclass Apeldoorn, het Nationaal Jeugd Orkest (NJO) en het Jeugd Orkest Nederland (JON) opereren vanuit Apeldoorn op de lokale, nationale en internationale podia. Talentontwikkeling en professionele ontwikkeling zijn de centrale thema's voor deze vier muziekorganisaties. Orkest de Ereprijs biedt naast concerten een podium voor internationaal componisten-talent met de jaarlijkse Young Composers Meeting. Deze muziekorganisaties werken samen met de Nederlandse conservatoria, zoals Artez, met het Gelders Orkest en leveren bijdragen aan het muziekonderwijs op de scholen. Het NJO organiseert bovendien jaarlijks de Gelderse Muziekszomer, 60 concerten in 2 weken op allerlei bijzondere locaties. Tijdens het jaarlijkse Theater jongeren festival, dat plaats vindt in schouwburg Orpheus krijgen jongeren van 12 tot 25 jaar de kans om hun talenten op het gebied van zang, dans en theater te presenteren. Belangrijke drijvende kracht achter dit festival is Tim Koldenhof producties.

Beeldende kunst

ACEC is het centrum voor eigentijdse beeldcultuur (vormgeving en beeldende kunst). ACEC organiseert exposities (vooral abstract geometrische kunst), publieksactiviteiten en verhuurt de expositieruimte aan een groot netwerk van organisaties. Apeldoorn kent meer initiatieven hedendaagse kunst zoals de Wilhelminaring (de nationale prijs voor beeldhouwkunst) De Wilhelminaring is de Nederlandse prijs voor de beeldhouwkunst. Deze oevreprijs wordt tweejaarlijks uitgereikt. Van elke winnaar wordt een kunstwerk

aangekocht. Broedplaats en verzamelgebouw Zwitsal Apeldoorn biedt huisvesting aan verschillende kleinere culturele producenten en creatieve industrie.

Culturele infrastructuur buiten de drie steden

Binnen de regio Zwolle en binnen de regio Stedendriehoek zijn ook Kampen en Zutphen steden met een goede basis aan culturele voorzieningen. Hieronder beschrijven wij de culturele voorzieningen in die twee steden en de regio op hoofdlijnen.

De gemeenten in beide regio's hebben een rijk verenigingsleven, openbare bibliotheekvoorziening, een of meer ateliers, soms een Kulturhus met een mix aan functies, kleine musea en oudheidkamers, soms een galerie, historische verenigingen, kleine theaterpodia en centra voor popmuziek en jongerencultuur. Het cultuuronderwijs in de kleinere gemeenten wordt ondersteund door de Rijnbrinkgroep (serviceorganisatie bibliotheken Overijssel en Gelderland).

Bijzondere initiatieven in deze regio zijn bijvoorbeeld de Tuinen van Mien Ruys (Dedemsvaart), de Priona Tuinen (Hardenberg e.o.), het Hildo Krop Museum (Steenwijk) en de voormalige Sterkampen met Krishnamurti op Landgoed Eerde in Ommen. Ook bevinden Ommerschans en Willemsoord, onderdelen van de Koloniën van Weldadigheid (op nominatie Unesco Werelderfgoed) zich in deze regio. De beeldenroute Kunstwegen loopt van Zwolle, via Hardenberg tot in Duitsland. In Heino staat Kasteel het Nijenhuis met beeldentuin, onderdeel van Museum de Fundatie. De regio kent vele festivals vaak gekoppeld aan het zomerseizoen (toerisme) en aan de identiteit van het landschap (bijvoorbeeld de culturele samenwerking tussen Zwolle en Hardenberg in het Vechtdal) en de IJsselbiënnale waar de gemeenten in de IJsselvallei van Doesburg tot Kampen in participeren. In Gorsel, in de stedendriehoek, bevindt zich het private Museum MORE dat met figuratieve kunst een groot publiek uit het hele land trekt. In het gebied tussen Zwolle en Deventer kennen Olst en Wijhe enkele kleinschalige culturele voorzieningen. Verschillende gemeenten hebben een (groot) aantal monumenten (zie bijvoorbeeld Staphorst) waaruit de zorg voor het verleden in deze regio blijkt.

Kampen (51.268 inwoners)

De binnenstad van Kampen is van grote cultuurhistorische waarde, getuige de 535 rijksmonumenten en huisvest vijf grote culturele instellingen: de openbare bibliotheek en het archief (sinds enkele jaren gevestigd in de historische Stadskazerne), de Stadsgehoorzaal, het Stedelijk Museum Kampen en Quintus centrum voor kunst en kunsteducatie (inclusief jeugdtheaterschool Ventura). Kampen kent actieve burgers en ondernemers, die investeren in het verenigingsleven (vooral muziek en koorzang) en in culturele activiteiten. Kampen heeft ook private instellingen zoals het Walkate archief en het Ikonenmuseum en ondersteunt het Jeugdsymfonieorkest Vuurvogel en het kleine poppodium 'T Ukien. Het Stedelijk Museum Kampen organiseert tentoonstellingen over de geschiedenis van Kampen en exposities hedendaagse kunst. De exposities vinden plaats in het museum en op andere historische locaties

in de binnenstad. In Kampen zijn voor een gemeente van deze omvang relatief veel beeldend kunstenaars werkzaam, een effect van de academie voor beeldende kunst die tot de eeuwwisseling in Kampen gevestigd was. De academie verhuisde van Kampen naar Zwolle en ging op in ArtEZ. Kampen heeft een monumentaal Ijsselfront dat decor vormt voor grote evenementen zoals Sail Kampen. In 2017 organiseerde Kampen de Internationale Hanzedagen. Twee blikvangers van de Hanzestad zijn de Kamper Kogge en de in 2016 opgegraven Ijsselkogge: authentieke handelsschepen uit de veertiende eeuw.

Zutphen (47.052 inwoners)

Ook Zutphen, eveneens een Hanzestad, heeft een cultuurhistorisch waardevolle binnenstad. De bibliotheek is gevestigd in de historische Broederenkerk en in 2017 opende de nieuwe huisvesting voor Stedelijk Museum Zutphen en Museum Henriette Polak in het voormalig stadspaleis Hof van Heeckeren. Ook de gemeentelijke dienst Archeologie is in een van de monumentale panden ondergebracht. Het Koelhuis, gevestigd in industrieel erfgoed net buiten het centrum van Zutphen, organiseert activiteiten en evenementen (pop)muziek en kunst. Theater en concertzaal De Hanzehof programmeert een theateraanbod en organiseert culturele activiteiten en de Muzehof is het Centrum voor de Kunsten. Zutphen is locatie voor het Internationaal Cellofestival, dat gedurende 6 dagen vele concerten en activiteiten organiseert op bijzondere locaties in de stad.

5 Bevindingen

Culturele infrastructuur

Rijke en stevige basis

De culturele infrastructuur van Zwolle heeft een rijke basis die bestaat uit een grote diversiteit aan instellingen: verschillende disciplines, publiek en privaat, presentatie, afname en productie. Deventer heeft een sterke basis met meer dan tien culturele instellingen die onderling en met de kleinere culturele initiatieven samenwerken aan een sterke culturele programmering kunsten en erfgoed in de stad en de kernen. In Apeldoorn is het aantal instellingen in de basis niet groot, maar dat wordt veroorzaakt doordat CODA en De Gigant verschillende culturele functies combineren. De basis in de drie steden is daarmee op orde.

Veel potentie en ambitie in de keten

Alle drie de steden hebben instellingen die in de keten actief zijn, in alle drie de steden hebben instellingen grote ambities om juist de activiteiten in de keten uit te breiden en ook de drie gemeenten verwoorden in hun cultuurbeleid de ambitie om de culturele dynamiek en het culturele initiatief te vergroten. De nadruk ligt hierbij op (pop) muziek en (jeugd) theater en talentontwikkeling, beeldende kunst en musea (in relatie tot het landschap en de stad). Ook de provincie Overijssel zet in op dit deel van de culturele infrastructuur met de ondersteuning van netwerken in de popmuziek, talentontwikkeling en de kansrijke groeiers zoals in deze regio Stichting Britten, Stichting 311/3 en Dans Netwerk Overijssel⁴.

In de periode 2017 – 2020 ontvangt Theater Gnaffel een vierjarige subsidie van het Fonds Podiumkunsten, Kameroperahuis ontvangt van hetzelfde Fonds incidentele subsidies, Deventer op Stelten en Beumer en Drost ontvangen een vierjarige subsidie van het Fonds Podiumkunsten. NJO/JON en De Ereprijs en het Theaterschip ontvangen subsidie van het Fonds Cultuurparticipatie en het Fonds Podiumkunsten. DNO, een BIS instelling, behoort eveneens tot instellingen die met name actief zijn als keteninstelling. Museum Coda en podium De Perifeer ontvangen bijdragen van het Mondriaanfonds. De relatief grote hoeveelheid instellingen met een subsidierelatie met de landelijke cultuurfondsen bevestigt de potentie en ambitie in de keten in de regio ZDA.

Ruimte in de top

Paleis Het Loo is een rijksmuseum en onderdeel van de landelijke BIS. Zoals al eerder benoemd is het opmerkelijk dat een regio met meer dan 1 miljoen inwoners slechts twee BIS instellingen heeft. Gegeven de sterke ontwikkeling in de regio ZDA is er daarom ook ruimte in de top. Naast BIS instellingen toont deze verkenning dat ook Museum de Fundatie door de uitstraling van het programma en het publieksbereik tot de top behoort. Tot de top rekenen we ook een aantal festivals met landelijke/ internationaal bereik zoals

⁴ De provincie Overijssel investeert via de regeling Cultureel aanbod en talentontwikkeling 800.000 euro specifiek in de doorgroei van instellingen die actief zijn in de keten: vier initiatieven uit Zwolle, twee uit Deventer en een uit Kampen ontvingen een subsidie voor de periode 2017 – 2018.

Deventer op Stelten, Bevrijdingsfestival Zwolle en de grootschalige private festivals in Apeldoorn. Gezien het internationale bereik rekenen we NJO/JON ook tot topinstelling.

Samenwerking en netwerken

Bestaande samenwerking project- en themagericht

Zwolle, Apeldoorn en Deventer zijn drie steden met ieder een veelzijdige culturele infrastructuur waarbinnen in elke stad wordt samengewerkt. De structuren waarin die samenwerking plaatsvindt verschillen per stad. De samenwerking van culturele instellingen en van de overheden tussen de drie steden is zoals gezegd pril. De culturele infrastructuur van de drie steden vult elkaar aan en daarbinnen is (veel) ruimte voor verdere groei en samenwerking met name in de keten en in de top. Alle drie de steden hebben instellingen die actief zijn als keteninstellingen, in Deventer geldt dat zelfs voor de meerderheid van de instellingen. Bij deze keteninstellingen en bij die instellingen die al samenwerken in provinciale en landsdelige netwerken zien we ook de grootste aanzet en bereidheid tot (verdere) samenwerking. Deze samenwerking komt vooralsnog vooral tot uiting in gezamenlijke inhoudelijke projecten of binnen een thema.

Samenwerking langs de IJssel

In deze verkenning zien we drie culturele initiatieven die Zwolle letterlijk met de stedendriehoek verbinden: In 2017 vond de eerste IJsselbiënnale plaats, een initiatief van het Kunstenlab Deventer. De IJsselbiënnale bestond uit een serie speciaal voor locaties vervaardigde beeldende kunstwerken, routes en publieksactiviteiten langs de IJssel van Zwolle tot voorbij Zutphen. Theatergezelschap De Jonge Honden uit Zwolle ondersteunde de Biënnale met een productie over de geschiedenis van de IJssellinie die op locatie langs de IJssel en bij Landgoed de Haere, in 2017 werd uitgevoerd.

Kampen, Zwolle, Deventer (en Hasselt en Ommen) en Zutphen zijn historische Hanzesteden. Zij waren van de 12^e tot de 16^e eeuw lid van het Hanzeverbond, een economische en juridische samenwerking. De handel bracht ook een culturele uitwisseling op gang en economische voorspoed. De Hanze is nu nog altijd af te lezen aan de rijke cultuurhistorie in de binnensteden en in de erfgoedcollecties in de diverse musea. De Hanze is daardoor ook van grote cultuurtoeristische waarde. Dit cultuurhistorische en economische netwerk van Kampen naar Zutphen (en Doesburg) en dat zich verder naar het Oosten uitstrekt tot in de Baltische staten wordt nog altijd gevierd en blijft daardoor vitaal.

Tussen Zwolle en Deventer bevindt zich de IJssellinie, een verdedigingslinie die tussen 1950 tot 1968 de onverhoopte opmars van het Leger van de Sovjet Unie moest vertragen door een brede zone langs de rivier onder water te zetten. Sinds de opheffing van de geheimhouding – pas eind 1990 – wordt de IJssellinie door een vrijwilligersinitiatief beheerd en is voor het publiek ontsloten.

Structurele samenwerking talentontwikkeling en podiumkunsten is bovenregionaal

Het NJO heeft samen met de Oost Nederlandse symfonieorkesten en de jeugdorkesten van Britten en De Vuurvogel (en twee Twentse jeugdorkesten) het initiatief genomen voor de proeftuin 'talentontwikkeling klassieke muziek'. Een 'keten' proeftuin van muziekschool tot aan conservatoria en de professionele orkesten.

De poppodia in Overijssel (waaronder Burgerweeshuis en Hedon) werken met het poppodium Twente intensief samen in Poppunt Overijssel. De provincie Overijssel en de betrokken gemeenten ondersteunen deze samenwerking die gericht is op talentontwikkeling en een netwerk van popmuziek tot diep in het weefsel van de provincie. In Gelderland werken de poppodia eveneens aan een gezamenlijke aanpak en de Gigant participeert daarin. Hedon, de Gigant en Burgerweeshuis werken actief samen met andere culturele organisaties en het onderwijs in hun eigen stad.

De schouwburgen in Oost Nederland werken samen in de Stichting Oostelijke Schouwburgen (SOS). Dit samenwerkingsverband koos recent voor zes regio's in Oost-Nederland met voor elke regio een theater als 'trekker'. De Zwolse Theaters zijn dat voor de regio Zwolle en Theater Orpheus voor de regio stedendriehoek. Theater Orpheus en de Deventer Schouwburg werken al nauw samen in de programmering. Vier Overijsselse schouwburgen in Zwolle, Deventer, Hengelo en Enschede zijn verenigd in de Stichting 4 Oost, deze stichting beheert een programmeringsfonds waarmee de theaters 20 jaar lang kunnen investeren in hun culturele programmering in het bijzonder de programmering van in Oost-Nederland gevestigde gezelschappen. Met die culturele programmering leveren deze schouwburgen een bijdrage aan de infrastructuur en het culturele aanbod.

Uitkomsten enquête ondersteunen bevindingen over samenwerking

De uitkomsten uit de enquête onder de culturele instellingen in de steden ondersteunen de bevindingen van de bestaande samenwerkingen. Instellingen geven aan vooral binnen de eigen stad samen te werken, dat deels te doen op provinciaal niveau, op het niveau van landsdeel Oost en deels landelijk. Een klein deel van de instellingen is actief in een internationale samenwerking. De samenwerking in marketing en publiciteit vindt vooral lokaal plaats (gekoppeld aan de stadsmarketing) of binnen een netwerk in de eigen discipline (podia, popmuziek). Ook de samenwerking met Marketing Oost, Zwolle en Deventer nemen beide deel aan Hanzesteden Marketing, wordt genoemd. Ook hieruit blijkt dat er volop wordt samengewerkt maar dat een specifieke structurele samenwerking in ZDA-verband nog beperkt is.

Publiekssamenstelling & stromen

Bij het definiëren van het cultureel profiel van de regio ZDA gaat het ook om de vraag naar cultuur, om het (potentiele) publiek dat in deze regio woont of dat naar deze regio komt. In de enquête hebben wij de culturele instellingen in Deventer, Apeldoorn en Zwolle gevraagd naar de huidige herkomst van hun publiek.

Tabel 5.1 Herkomst publiek, n=28

	Instellingen Apeldoorn (n=10)	Instellingen Deventer (n=9)	Instellingen Zwolle (n=9)
Herkomst Apeldoorn	28%	2%	1%
Herkomst Deventer	2%	76%	5%
Herkomst Zwolle	1%	2%	76%
Herkomst overig Gelderland en Overijssel	28%	8%	6%
Herkomst overig Nederland	35%	10%	12%
Herkomst internationaal	6%	2%	1%

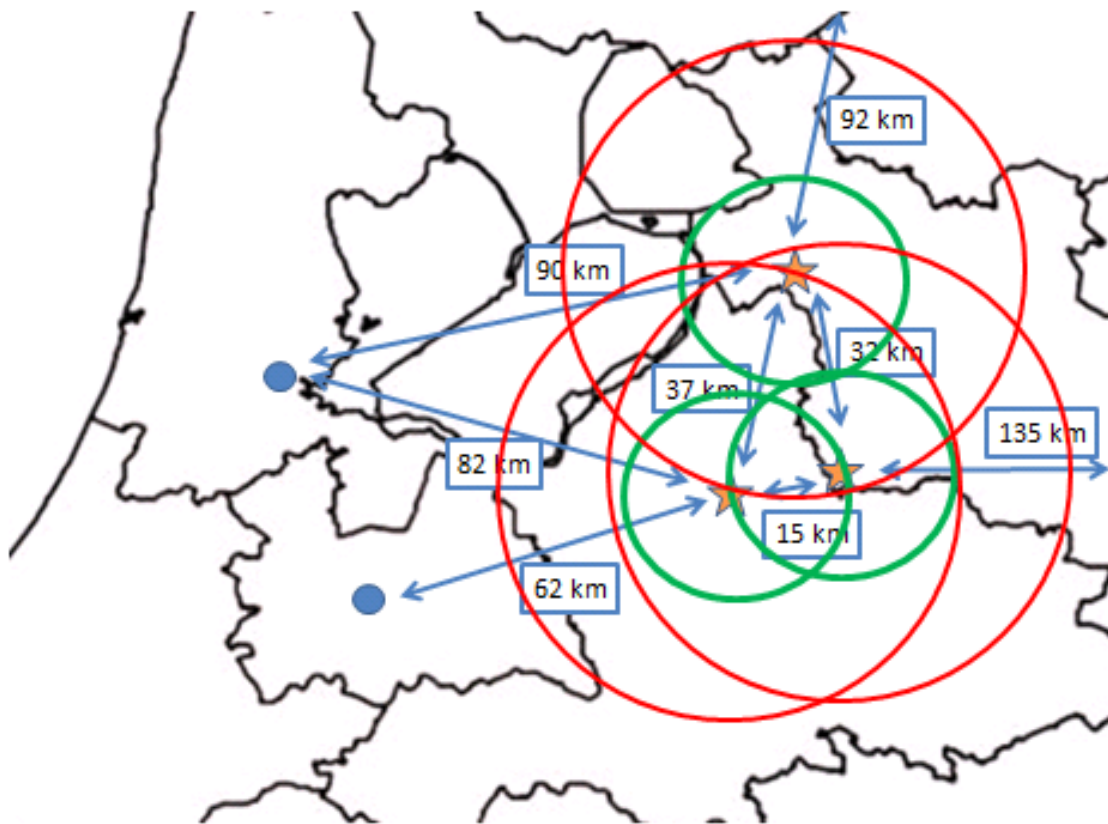
Wat we zien is dat:

- Instellingen in Deventer en Zwolle geven aan dat hun huidige publiek voor ruim driekwart uit de eigen gemeente komt. Instellingen in Apeldoorn geven aan dat gemiddeld ruim een kwart uit de eigen gemeente komt. Een verschil is dat de enquête in Apeldoorn is ingevuld door Paleis Het Loo, dat veel landelijke en internationaal publiek trekt. In Zwolle trekt Museum de Fundatie ook veel publiek van buiten de provincie Overijssel, maar vulde dit onderdeel van de enquête niet in.
- Er is nog weinig uitwisseling van publiek tussen Apeldoorn, Deventer en Zwolle. Alleen instellingen in Zwolle trekken in beperkte mate publiek uit Deventer (5%). Met name de beperkte uitwisseling tussen Deventer en Apeldoorn valt op, terwijl die op een afstand van elkaar liggen waar de reisbereidheid voor podiumkunsten aanwezig is. Waarschijnlijk speelt een rol dat beide gemeenten grotendeels zelfvoorzienend zijn wat betreft culturele voorzieningen. Differentiatie en samenwerking kan dus meer uitwisseling geven⁵.
- Er is weinig sprake van internationaal publiek. In verschillende onderzoeken en beleidsstukken in Oost Nederland wordt wel aandacht gevraagd voor de mogelijkheden die de regio biedt aan met name Duitse bezoekers. Ook deze kans kan dus nog meer verzilverd worden.

⁵ Publiek voor toneel, opera, dans en klassieke muziek blijkt beperkt te reizen: 75 procent van het publiek woont binnen een straal van 17 kilometer. (Langeveld en Stiphout, 2011). Voor musicals is de reisbereidheid groter: 75% woont binnen een straal van 42 kilometer. Alleen voor zeer exclusief, gespecialiseerd aanbod zoals festivals, bijzondere tentoonstellingen, evenementen en concerten is men bereid verder te reizen. Voor museumbezoek is de reisbereidheid groter dan voor toneel opera, dans en klassieke muziek; museumbezoekers leggen vaak een afstand af van 40 kilometer of meer (CBS, 2014).

Potentieel publiek

Figuur 5.6. Als 5.5 maar nu met cirkels 17 kilometer (groen) en 40 kilometer (rood)

Bron: DSP

Wanneer we kijken naar de afstanden die potentieel publiek bereid is af te leggen voor cultuur dan zien we dat Apeldoorn en Deventer op onderlinge afstand liggen waar de reisbereidheid voor cultuur aanzienlijk is. De afstand Zwolle-Apeldoorn en Zwolle-Deventer is dusdanig dat reisbereidheid voor de reguliere programmering van podiumkunsten klein is. De reisbereidheid voor musea (en ander meer exclusief aanbod) omvat de hele Regio Zwolle en de Stedendriehoek. De cirkels voor een deel van de musea en de grote festivals en evenementen zijn nog groter: die zijn aantrekkelijk voor een landelijk en deels internationaal publiek.

Wanneer we kijken naar het huidig gebruik van culturele voorzieningen en (potentiele) publieksstromen zien we hetzelfde beeld, het publieksbereik is overwegend lokaal stedelijk en dat geldt voor alle drie de steden. Uitgaande van de potentiele publieksstromen en de reisafstanden kan het publieksbereik nog veel meer regionaliseren en daardoor groeien.

Toerisme en culturele instellingen

In mei 2018 verschenen de twee rapporten Toeristisch Imago-onderzoek 2018 over Zwolle en Deventer (Lagroup en NBTC-NIPO) een uitwerking van een periodiek onderzoek onder zeventien steden. De meeste

(toeristen) bezoekers aan Deventer zijn afkomstig uit Zuid-Holland en Gelderland en gemiddeld hoog tot middelhoog opgeleid. De evenementen, de mooie binnenstad, De IJssel en de Hanze zijn trekkers. De Hanze kan nog aan bekendheid winnen. Museumbezoek 'past' volgende de uitkomsten bij Deventer. In Zwolle hebben bezoekers hetzelfde profiel maar zijn relatief wat ouder en komen meer uit Gelderland en Overijssel (en daarna uit Zuid- en Noord-Holland). 15% Van de (potentiele) bezoekers associeert een bezoek aan Zwolle met Museum de Fundatie en het Museum staat dan ook op de derde plek (24% van de bezoekers) van de redenen om Zwolle daadwerkelijk te bezoeken. Ook hier geldt dat de Hanze wordt genoemd maar nog meer 'power' kan krijgen. Bezoekers van Zwolle hebben hoge verwachtingen van kunstmusea, poppodium, festivals, filmhuis en concertgebouw/podium, in Deventer vooral van de evenementen. Voor Apeldoorn zijn deze gegevens niet beschikbaar. De historische binnensteden, musea (en met name Museum De Fundatie), De IJssel en in potentie De Hanze gecombineerd met de sfeer van beide (binnen) steden zijn daarom kansrijke elementen. Ook blijkt dat een bezoek aan deze steden gecombineerd wordt met een bezoek aan de omgeving dus meer uitwisseling van bezoek in de regio ZDA lijkt kansrijk.

6 Analyse: sterkten en kansen

Waar de vorige hoofdstukken vooral verkennend van aard zijn, gaan we in dit en het volgende hoofdstuk over tot analyse van de opbrengst en de kansen. In dit hoofdstuk geven we de sterke en minder sterke kanten van de regio ZDA weer en geven we antwoord op de vragen:

- ② Welke instellingen kunnen uitgroeien tot landelijke BIS/fondsgezelschappen?
- ② Waar liggen de kansen om het ecosysteem/de systemen te versterken en uit te bouwen?

In het hoofdstuk hierna gaan we in op wat er nog ontbreekt om het ecosysteem/de systemen sterk en gezond (er) te maken en wat er nodig is voor de vervolgstappen op deze verkenning.

Sterkten van de stedelijke cultuurregio ZDA

Gezamenlijke waarden

Uit de opbrengst van de verkenning kunnen wij vier waarden destilleren die de cultuur in deze regio kenschetsen en verbinden:

- 1 De regio ZDA heeft verschillende kwaliteiten en waardeert kwaliteit: de kwaliteit van het cultuurlandschap, van cultureel erfgoed en de cultuurhistorisch waardevolle binnensteden, van wonen, eten en leven, van het onderwijs, de musea en de vele (culturele) voorzieningen.
- 2 De regio ZDA biedt ruimte aan talent, leren en ontwikkelen worden belangrijk gevonden en daarbij is veel aandacht voor de (culturele en creatieve) ontwikkeling van jeugd en jongeren en jonge professionals. Aandacht voor talent is inclusief, dat blijkt onder andere uit de levendige popsector en de aandacht voor urban culture en cultuureducatie.
- 3 De regio ZDA koestert een traditie in het benutten van dwarsverbanden zoals die tussen cultureel erfgoed en popmuziek, tussen cultuur en economie/bedrijfsleven, landschap en kunst, vroeger en nu (Hanze, Moderne Devotie), cultuur en toerisme en zingeving en cultuur.
- 4 De regio ZDA biedt ruimte voor het nieuwe, is gastvrij en heeft een open blik en biedt daardoor een goed vestigingsklimaat voor nieuwe culturele activiteiten. Er is brede cultuurparticipatie en een instelling van samen doen en samen (op) bouwen.

Groot verzorgingsgebied, snelle ontwikkeling en goede bereikbaarheid

De steden Zwolle, Deventer en Apeldoorn zijn de centrumsteden van de regio's Zwolle en Stedendriehoek. Beide regio's samen vormen een groot verzorgingsgebied met ruim 1,3 miljoen inwoners. Alle drie de steden in het gebied zijn goed bereikbaar en vervullen een centrale positie op de as Randstad–Berlijn en Randstad–Noord-Nederland. Met de economische groei, de groeiende populariteit van de kleinere steden in Nederland, de verwachte bevolkingsgroei en de afwisseling van stedelijkheid en groen heeft de regio ZDA (in potentie) een grote nationale en internationale aantrekkingskracht. De groei en ontwikkeling vertaalt zich naar verwachting ook in een grotere vraag naar cultureel aanbod.

Ruimte en dynamiek voor de ontwikkeling van de culturele infrastructuur

Zwolle, Apeldoorn en Deventer zijn drie steden met ieder een veelzijdige culturele basisinfrastructuur. In elke stad vindt samenwerking plaats tussen de daar gevestigde instellingen. De culturele infrastructuur in de drie steden vult elkaar aan en daardoor is er ruimte en potentie voor verdere groei en samenwerking. En die groei en samenwerking zijn ook nodig om tred te houden met de snelle economische en demografische ontwikkeling.

In alle drie de steden vindt veel culturele productie plaats in verschillende disciplines en in verschillende vormen (producties, tentoonstellingen, festivals, participatieprojecten). In Zwolle in theater, beeldende kunst, popmuziek en urban arts, in Apeldoorn in muziek en beeldende kunst en in Deventer in popmuziek, theater, amateurkunst, erfgoed, beeldende kunst en alle crossovers daartussen. De omvang van de culturele productie 'verhult' dat de culturele organisaties vaak klein zijn en dat is vanuit een oogpunt van kwetsbaarheid en overbelasting tegelijkertijd ook een risico.

De verdere groei en samenwerking in de regio ZDA lijkt daarom vooral zeer kansrijk voor en tussen de zogenaamde keteninstellingen, voor het verstevigen en verbreden van de top en op een aantal gedeelde thema's zoals de Hanze en de IJssel.

Samenwerking tussen onderwijs, cultuur en creatieve sector

In de regio ZDA zijn veel HBO en MBO onderwijsinstellingen gevestigd en de regio heeft een hoogproductieve kenniseconomie. De samenwerking tussen onderwijsinstellingen en bedrijfsleven neemt toe. Uitgaande van de stedelijke culturele regio's zoals door de Raad voor Cultuur zijn benoemd, is deze regio de enige zonder een universiteit. Dat wordt in de regio als risico gezien en daarom overweegt vooral Zwolle om een WO-instelling aan te trekken of op te richten. Vanuit het perspectief van de ontwikkeling van kunst & cultuur is het ontbreken van een universiteit ook interessant, het onderscheidt de regio ook op een positieve manier, het kleurt het culturele aanbod en draagt bij aan de diversiteit en verscheidenheid tussen de regio's in Nederland.

Met name in Zwolle en Deventer is er een samenwerking tussen de culturele sector en het bedrijfsleven. In Deventer is die samenwerking vooral projectgewijs, in Zwolle is die samenwerking meer structureel. De *creative board* vertegenwoordigt daar de culturele instellingen, de opleidingen en het bedrijfsleven.

Bekende merken

Met Museum de Fundatie, Paleis Het Loo, Museum MORE, Het bevrijdingsfestival Overijssel en de drie grote Deventer evenementen (Deventer op Stelten, Boekenmarkt en het Dickens Festijn) heeft de regio een aantal nationaal 'bekende merken' die publiek uit het hele land trekken.

Minder sterke kanten van de cultuurregio ZDA

Samenwerken in netwerken en coalities

De regio ZDA wordt gekenmerkt door een netwerk van culturele voorzieningen dat in wisselende coalities samenwerkt, de verkenning wijst niet direct op een eenduidige regio of een cultureel ecosysteem. Die

samenwerking is (thematisch) het sterkst tussen Zwolle en Deventer en (bovenregionaal) in de disciplines (pop) muziek, podiumkunsten en talentontwikkeling. De samenwerking tussen de drie overheden is nog pril. Het culturele voorzieningenniveau in de drie steden vult elkaar aan, er is geen onderlinge concurrentie en dat biedt mogelijkheden voor meer samenwerking om de culturele infrastructuur verder te ontwikkelen en te versterken. Die ontwikkeling vraagt om een gedeelde strategie en om meer profilering. Beide zijn in de regio ZDA nog niet sterk.

Provinciegrens

De regio ZDA overschrijdt de provinciegrenzen van Overijssel en Gelderland en die van Flevoland en Drenthe. Overijssel en Gelderland werken op veel gebieden samen, zoals in landsdeel Oost, bij de gezamenlijke advisering over subsidietoekenningen, de medefinanciering van de BIS-instellingen, de openstelling van regelingen uit de ene provincie voor organisaties uit de andere provincie. Er zijn echter ook verschillen in cultuurbeleid tussen beide provincies. De culturele sector in ZDA heeft daardoor ook te maken met verschillende doelstellingen van cultuurbeleid, financieringsvormen en afspraken. Die verschillen en de regeldruk die daardoor in sommige gevallen ontstaat kunnen ten koste gaan van de wendbaarheid, groei en samenwerking van de culturele sector. Van de stedendriehoek ligt alleen Deventer in de provincie Overijssel. Verschillen in beleid van de beide provincies hebben effect op de samenwerking van culturele instellingen. Deze verschillen nemen overigens af door meer afstemming tussen beide provincies.

Vooraf basis en keteninstellingen, minder top (en daardoor onbekendheid bij rijksoverheid)

Zoals gezegd zijn er twee BIS-instellingen (Paleis Het Loo en DNO) in de regio ZDA en een aantal initiatieven die subsidie ontvangen van de landelijke cultuurfondsen. Topvoorzieningen zijn Museum De Fundatie, Paleis t Loo, NJO/JON, de evenementen in Deventer en het Bevrijdingsfestival in Zwolle. De totale culturele infrastructuur in de regio ZDA is daarom voor het overgrote deel te rekenen tot de basis, waarvan een groot deel ook ketenfuncties uitoefent. Vergelijken met andere regio's in Nederland met een gelijk inwoneraantal zou het aantal rijks gefinancierde instellingen en/of de bijdrage van het Rijk aan de culturele sector in de regio hoger moeten zijn. Door het ontbreken van BIS-instellingen is de afstemming en samenwerking tussen de drie gemeenten en het ministerie van OCW tot op dit moment minder vanzelfsprekend.

Kansen

De regio ZDA vertoont kracht, de samenwerking vindt plaats in wisselende coalities tussen de instellingen in de steden en tussen de steden. De samenwerking tussen de drie gemeenten is pril. De samenwerking tussen de gemeenten en de beide provincies is traditiegetrouw sterk. De regio ZDA ontwikkelt snel en dat vraagt om aanpassingen van het voorzieningenniveau. Waar die aanpassingen de top en keteninstellingen betreffen liggen kansen voor samenwerking tussen de regio ZDA en de rijksoverheid. De kansen die we zien zijn:

Doorgroei instellingen naar BIS en Fonds

Op basis van de uitkomsten van de verkenning zien wij de volgende instellingen die een bijzondere rol spelen in stad en regio en daarom (meer en/of opnieuw) een beroep zouden kunnen doen op rijksbudgetten (BIS en cultuurfondsen). Deze instellingen zijn belangrijke keteninstellingen en (potentiele) topinstellingen: Museum de Fundatie (BIS⁶ of fondsen), Het Theaterschip (fondsen), Kameroperahuis (fondsen en/of koppelen aan BIS instelling DNO), Productiehuis Hedon/Zwolse Theaters (fondsen), IJssellinie (fondsen) en Radio Kootwijk (fondsen), Theater Gnaffel (fondsen), De Ereprijs (fondsen), Beumer en Drost (fondsen), NJO/JON (BIS), Bevrijdingsfestival Zwolle (fondsen), Festivals Deventer (fondsen), Kunstenlab (fondsen), CODA (fondsen) en Deventer Verhaal (fondsen). We gaan er van uit dat Paleis Het Loo en DNO ook na 2020 BIS blijven. Gegeven het inwoneraantal in deze regio en de ruimte die er binnen de culturele infrastructuur is zou de regio ZDA in overleg met de provincies en het ministerie van OCW ook BIS instellingen van elders kunnen uitnodigen om zich in de drie steden te vestigen.

Kansen wat betreft het lokaal versterken van het culturele ecosysteem

Op basis van de verkenning zien we de volgende kansen voor de versterking van de culturele infrastructuur in de drie steden:

In **Zwolle** is de ontwikkeling van het productiehuis van Hedon en de Zwolse Theaters een belangrijke ontwikkeling en vooral de combinatie daarvan met talentontwikkeling, jongeren, popmuziek/hiphop/rapcultuur. Een tweede kansrijke ontwikkeling is de samenwerking in de creatieve economie, aangevoerd door Museum de Fundatie en Cibap en gekoppeld aan de ambitie voor een gezamenlijke vestiging in de spoorzone Zwolle.

In **Deventer** is het intensiveren van de stadsprogrammering (activiteiten) en daaraan gekoppeld het netwerk van producerende initiatieven en evenementen kansrijk. De stad wordt daarmee als het ware een groot productiehuis, podium en evenement. Samenwerking van de festivalorganisaties met de popsector en de onderwijsinstellingen vindt onder andere plaats in het programma < 30. De tweede kansrijke ontwikkeling is de samenwerking tussen Burgerweeshuis, cultuureducatie, onderwijs en DNO (popmuziek).

In **Apeldoorn** biedt de heropening van Museum Het Loo (2021) een grote kans om het museum en Apeldoorn extra op de kaart te plaatsen en de positie van het museum in de regio en (inter-) nationaal te

⁶ Musea zijn door het ministerie van OCW 'uitgesloten' van de profielen. Achterliggende reden is dat de rijksoverheid alleen die musea subsidieert die rijkscollecties beheren. Vanuit verschillende musea 'uit de regio' wordt echter de druk opgevoerd om ook musea die andere collecties hebben of beheren toe te laten tot de BIS. Motivatie is dat deze musea met hun programma's een belangrijke bijdrage leveren aan de culturele infrastructuur en het publieksbereik.

versterken. De komst van nieuwe grote landelijke festivals is een andere kans voor Apeldoorn en daar hoort het verkennen van een mogelijke samenwerking van de festivalorganisaties met de popsector en de onderwijsinstellingen uit Apeldoorn (en Deventer) bij. Een derde mogelijke kans is de combinatie kunst, landschap, stedelijk groen, groen erfgoed en verstedelijking en verdichting.

Kansen wat betreft het regionaal versterken van het culturele ecosysteem

Creatieve dynamiek

Een grote kans voor de regio Zwolle met op termijn een mogelijke uitbreiding naar Deventer en Apeldoorn gaat uit van een verdere ontwikkeling en intensivering van de samenwerking in Zwolle tussen het bedrijfsleven, het MBO en HBO en de culturele sector. De kans kan worden verzilverd met een gezamenlijk programma gericht op geïntegreerde ontwikkeling van opleidingen, opdrachtgeverschap, presentatievormen, innovatie en exposure. De gangmakers hierin zijn Museum De Fundatie (als trekker vanuit de culturele sector) en Cibap (als trekker van het MBO/HBO). De *creative board* is platform waar de verschillende sectoren samen komen. De ambitie van Museum de Fundatie en Cibap (en ArtEZ) om een gezamenlijke creatieve broedplaats in de Zwolse spoorzone te vestigen is onderdeel van het programma. Als proeftuin is deze kans zeer interessant omdat die door de grenzen van de sectoren onderwijs, cultuur en economie heen breekt en tot een nieuwe geïntegreerde creatieve dynamiek leidt die een voorbeeldwerking heeft voor heel Nederland.⁷

Popsector en talentontwikkeling

De drie steden en de omliggende regio kennen een dicht weefsel van professionele en amateur popmusici, speelplekken, oefenruimtes, cultuureducatie, festivals en podia zoals Hedon, Burgerweeshuis, de Gigant en Ukien en Koelhuis, De Nieuwe Oost (popmuziek) en ArtEZ. Dit weefsel sluit (naadloos) aan op dat van de naastliggende regio Twente. De kans om dit weefsel nog verder uit te bouwen en te verdichten is groot. Allereerst door de urban cultuur (voor zover dat nog niet het geval is) er nadrukkelijk bij te betrekken (een inhoudelijke uitbreiding) en daarnaast door de popketen verder op en uit te bouwen: cultuurparticipatie en educatie, talent ontdekken en ontwikkelen, ontwikkeling van potentiële professionals en de ontwikkeling van toptalent. Hedon, Burgerweeshuis, Gigant en DNO en ARTEZ zijn hierin de gangmakers. Het netwerk beslaat naast deze spelers ook de kleinere podia, de jongerencentra en de jongereninitiatieven in de regio.

Ook het intensiveren van het hechte popweefsel (in deze regio en in heel Oost-Nederland) heeft een voorbeeldwerking voor heel Nederland.

Gecomponeerde muziek en talentontwikkeling

Deze kans verbindt de educatie en talentontwikkeling gecomponeerde muziek in Zwolle met die in Apeldoorn en richt zich op het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen vanaf 6 jaar tot en met

⁷ Recent werd duidelijk dat de minister ingrijpt in het creatief MBO omdat opleidingen en arbeidsmarkt niet goed op elkaar aansluiten. Het verbeteren van deze aansluiting via stages, talentontwikkeling en meester/gezelschap constructies zou toegevoegd kunnen worden bij de uitwerking van deze kans.

de begeleiding en stimulans tijdens de professionele carrière van de volwassen musici. Het benutten van deze kans leidt tot het versterken van de keten van muziekonderwijs in het basisonderwijs, naar muziekonderwijs in de vrije tijd en talentontwikkeling zoals bij de orkesten van Stichting Benjamin Britten (Zwolle), De Vuurvogel (Zwolle) met een doorstroom naar de conservatoria (ArtEZ) en JON/NJO en de Ereprijs. Betrokken instellingen werken al samen dus het uitwerken van deze kans vraagt vooral om het verdiepen van de samenwerking.

Vernieuwing programmering podiumkunsten

De schouwburgen in Apeldoorn en Deventer stemmen hun programmering al op elkaar af. Deze kans start dan ook bij die samenwerking en breidt stapsgewijs uit naar de andere podia en makers in de regio ZDA. Bij de afstemming van de theaterprogrammering is de samenstelling van het (potentiele) publiek in de regio leidend. Uit de verkenning blijkt dat het publiek niet veel reist tussen de schouwburgen in de drie steden en dat de samenwerking tussen grote en kleine podia en tussen podia en de kleinere podiumkunstproducenten aan kracht kan winnen Om dat te stimuleren en om goed aan te sluiten op de specifieke samenstelling van het (potentiele) publiek in deze regio is een nieuwe manier van programmeren en samenwerken nodig.

Die nieuwe manier gaat uit van een gelijkwaardige samenwerking tussen grote en kleinere podia, kleine en grote theaterproducenten en publieksgroepen. Op initiatief van de schouwburgen komen een of meer BIS theatergezelschappen (uit heel Nederland) op bezoek in de regio. Het BIS gezelschap verbindt zich een week aan de stad, aan de schouwburg, aan het netwerk van kleinere podia en producenten en aan het publiek. Podia en gezelschappen werken zo samen, programmeren samen, nodigen inwoners uit tot participatie, maken aanbod voor de directe omgeving, organiseren samen publieksactiviteiten en werken samen in marketing en educatie. Het verzilveren van deze kans ligt juist in deze regio voor de hand omdat instellingen elkaar niet beconcurreren, er is ruimte voor initiatief en er is ruimte om het publieksbereik te vergroten.

Een nieuw cultureel Hanzeverbond

De vijfde kans is een nieuw Hanzeverbond dat de IJssel als een symbolische verbinding neemt voor een samenwerking tussen erfgoedorganisaties en musea en in het verlengde de beeldende kunstinitiatieven in Kampen, Zwolle, Deventer en Zutphen. De samenwerking leidt tot meer activiteiten op het gebied van geschiedenis en de moderne en hedendaagse beeldende kunst. De kans leidt tot een netwerk dat de komende edities van de IJsselbiënnale van het Kunstenlab ondersteunt, waarin de stedelijke musea samenwerken op het gebied van collecties, presentaties, publieksactiviteiten en marketing en waarin nieuwe interpretaties van het Hanzeverbond, De Moderne Devotie en van de IJsellinie een actuele positie krijgen. Vanuit de Hanzegedachte vindt vanuit dit netwerk collectieve marketing in Nederland, Duitsland, Polen en de Baltische Staten plaats. Mogelijke partners zijn Deventer Verhaal, Allemaal Zwolle, Museum de Fundatie, Stedelijk Museum Kampen en Stedelijk Museum Zutphen en Hanzesteden Marketing.

7 Aanbevelingen

De verkenning stedelijke cultuur regio levert, samengevat, de volgende kansen:

- 1 Ruimte en (potentieel) publiek voor doorgroei instellingen naar landelijke BIS en Fonds;
- 2 Versterking van de culturele infrastructuur in Zwolle door verdere ontwikkeling productiehuis Hedon/Zwolse Theaters en initiatief samenwerking Cibap en Museum de Fundatie;
- 3 Versterking van de culturele infrastructuur in Deventer door het intensiveren van de stadsprogrammering en de samenwerking tussen popsector en cultuuronderwijs;
- 4 Versterking van de culturele infrastructuur in Apeldoorn met de opening van het vernieuwde museum Paleis Het Loo, meer samenwerking met de grote landelijke evenementen en benutten combinatie kunst, landschap, groen in relatie tot verstedelijking;
- 5 Intensiveren van samenwerking culturele sector, bedrijfsleven, HBO en MBO in Zwolle en op termijn uitbreiden van die aanpak naar Deventer en Apeldoorn;
- 6 Verdichten van het weefsel popmuziek en uitbreiden van de keten popmuziek in de regio ZDA (met mogelijke aansluiting bij weefsel en keten in de regio Twente);
- 7 Versterken van de keten gecomponeerde muziek en talentontwikkeling in de regio ZDA met relaties naar Arnhem en Enschede;
- 8 Vernieuwing van de samenwerking tussen theaterpodia, theaterproducenten en publiek in de regio ZDA;
- 9 Een nieuw cultureel Hanzeverbond.

De negen kansen zijn alle gericht op een (potentiele) onderlinge samenwerking in drie steden (2 tot en met 4), in de regio ZDA (5, 8 en 9) en in de regio ZDA samen met aangrenzende regio's/provincies (1, 6 en 7). Nu deze kansen bekend zijn is natuurlijk de vraag hoe nu verder? Die vraag beantwoorden we hieronder waarbij we eerst ingaan op de vervolgstappen en vervolgens op een aantal randvoorwaarden.

Vervolgstappen

Kies strategisch

Er valt voor de regio ZDA veel te winnen nu de rijksoverheid aankondigt de verdeling van rijkssubsidies deels te willen baseren op de ontwikkeling en ambities van stedelijke regio's. De regio maakt een snelle groei door en verdient meer ondersteuning van het rijk. Met dat voor ogen adviseren wij de drie steden (in afstemming met beide provincies) een keuze te maken voor die kansen die zij gezamenlijk en met de culturele sector verder willen uitwerken. Bij die keuze is het belangrijk dat de drie steden elkaar steunen ook al is een kans niet altijd even groot voor alle drie. Investeer daarom in strategische coalities, organiseer massa en voorkom een onderlinge competitie.

Overige gemeenten in de regio ZDA

De andere gemeenten die onderdeel uitmaken van de regio Zwolle en de Stedendriehoek zijn niet direct betrokken bij deze Verkenning. Wij adviseren om hen wel te betrekken bij de voorbereiding van het Cultuurplan door in een bijeenkomst deze Verkenning en de vervolgstappen te bespreken.

Werk uit en werk samen

Wanneer de keuze voor de kansen bekend is volgt het uitwerken van de kansen tot een agenda of Programma als onderdeel van het Cultuurplan en als start voor het daadwerkelijk intensiveren van de samenwerking en het verzilveren van de kansen. De agenda kan bestaan uit de onderdelen:

- 🕒 BIS-instellingen bestaand en nieuw (2021-2024)
- 🕒 Afspraken landelijke cultuurfondsen over de instellingen actief in de keten (2021-2024)
- 🕒 Proeftuinen (2019-2020,
- 🕒 Investing ecosysteem (2021-2024)

Elke kans wordt uitgewerkt tot een propositie door een werkgroep van culturele instellingen en vertegenwoordigers van de overheden tot een propositie. De proposities zijn onderdeel van het in te dienen Cultuurplan.

Matchen

De toekomstige bijdrage van het Rijk in het regionale ecosysteem zal naar verwachting altijd onder voorwaarden van regionale matching plaatsvinden. Die matching zal (afhankelijke van de kans) moeten komen van de drie gemeenten, de twee provincies en zo mogelijk van andere partijen. Matching kan ook bestaan uit reeds bestaande regelingen en budgetten. Hoe eerder het voorstel voor regionale matching duidelijk is, hoe sterker de regio ZDA in het vervolg staat.

Agenderen in Cultuurplan

In het in te dienen Cultuurplan staan straks de proposities met de mogelijk bijdragen van betrokken gemeenten, provincies en mogelijke andere partijen. We adviseren om daarbij al een onderscheid te maken in planning: welke propositie leent zich voor een proeftuin met ingang van 2019 en welke proposities gelden met ingang van 2021. Maak in de planning ook duidelijk met wie de regio ZDA afspraken wil maken: met het ministerie, met de cultuurfondsen of misschien eerder met culturele initiatieven die de overstap naar deze regio overwegen.

Randvoorwaarden

Om het Cultuurplan en in het verlengde het regionaal ecosysteem te versterken zouden er wat ons betreft aan een aantal randvoorwaarden voldaan moeten worden:

Meer kennis van publiek

Om het voorzieningenniveau in de stedelijke regio aan te laten sluiten op de vraag van (toekomstige) inwoners en bezoekers is het belangrijk om het (potentiele) publiek goed in kaart te brengen. Tijdens het

uitvoeren van de verkenning merkten wij dat dat nu te weinig gebeurt. De kennis over het bestaande publiek is bij een deel van de culturele instellingen aanwezig, maar bij een deel ook niet. Kennis over het huidige niet publiek of toekomstige publiek is er niet. Er wordt ook niet of nauwelijks gewerkt met leefstijlen en er is weinig bekend over opleidingsniveau en wensen en voorkeuren. Het is belangrijk om meer kennis over publieksbereik en doelgroepen op te bouwen en bij te houden om bij het uitbreiden van het culturele voorzieningenniveau in de toekomst de juiste keuzes te maken.

Samenwerking met marketingorganisaties en marketingthema's

In andere regio's werpt de samenwerking tussen organisaties voor stads- en regiomarketing en de culturele sector vruchten af. Die samenwerking bestaat vooral uit het promoten van cultureel aanbod en het 'laden' van marketingthema's met cultuur. In de regio ZDA kan die samenwerking bijdragen aan het verzilveren van de kansen. Denk bijvoorbeeld aan een grotere culturele inbreng in de marketing van de Hanzesteden.

Ruimte voor culturele instellingen

Voor de producerende instellingen (ketenorganisaties) in de regio ZDA bestaan uit kleine organisaties en moeten voldoen aan verschillende prestatieafspraken van gemeenten, provincies en soms ook van een landelijk fonds. Een intensivering van de inzet en samenwerking in de uitwerking van de kansen zal de druk op die organisaties vergroten. Het is daarom aan te raden om juist deze instellingen faciliteiten te bieden, zoals budget en meer vrije ruimte in de prestatieafspraken.

Stem af tussen overheden

Uit de verkenning blijkt dat beide provincies belangrijk zijn voor de culturele infrastructuur in de stedelijke regio. De provincies ondersteunen netwerken, talentontwikkeling, productie en programmering, subsidiëren instellingen en stimuleren de ontwikkeling van instellingen naar een bovenregionaal bereik. Het is daarom aan te raden om de provincies te betrekken bij de uitwerking van de kansen en het op te stellen Cultuurplan. Het zijn ook de provincies die mee kunnen werken aan de samenwerking tussen regio's bij het vergroten van de kansen. Zie hiervoor bijvoorbeeld de mogelijke samenwerking tussen Twente en ZDA bij de uitwerking van de kans popmuziek. Daarnaast kunnen gemeenten en provincies hun beleid (nog) meer op elkaar afstemmen en het instrumentarium zo inrichten dat met ingang van 2021 de kansen verzilverd kunnen worden.

camp
moonrise

An extraordinary boutique weekender

22 | 23 | 24 JUNI 2018

52° 16' 59.0" N 5° 31' 28.0" E

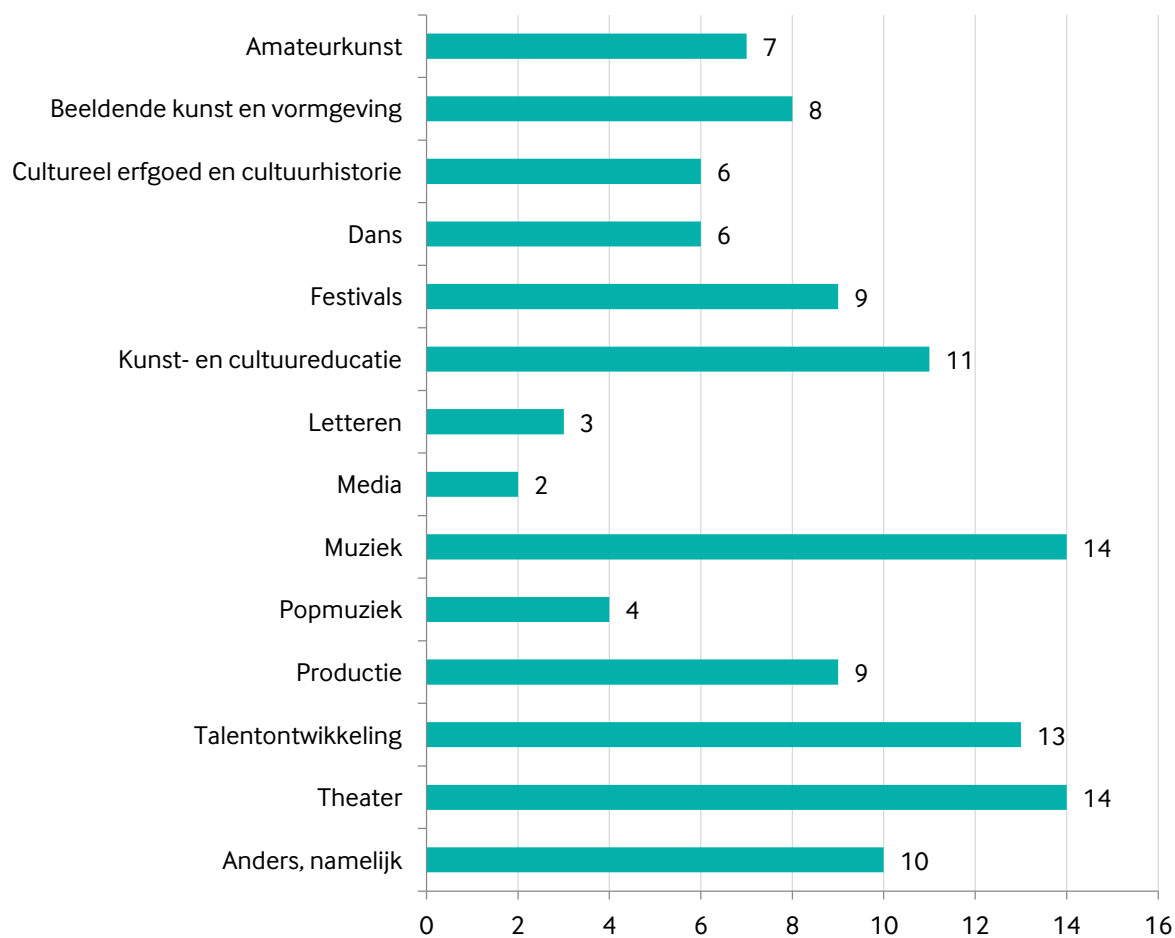
VISITOURWEBSITE

WWW.CAMPMOONRISE.NL

Bijlage 1 Uitkomsten enquête

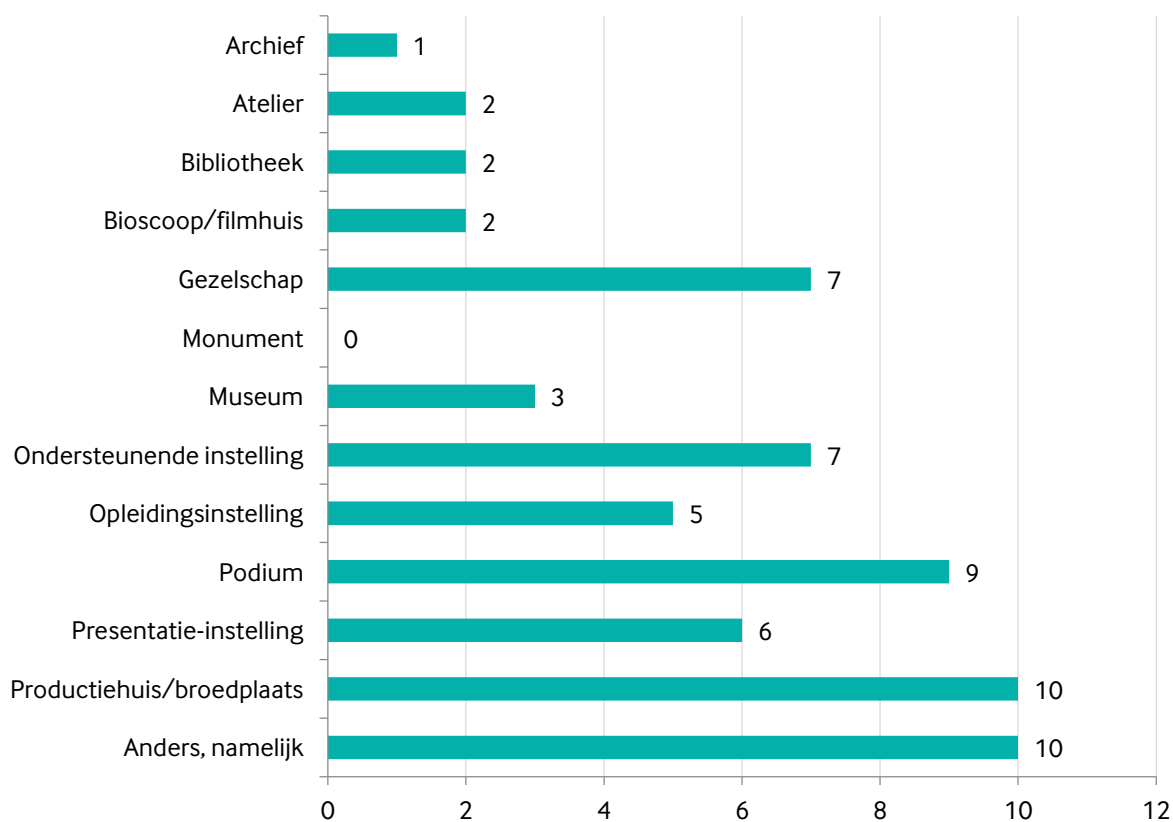
Wij enquêteerden culturele instellingen in Zwolle, Deventer, Apeldoorn en Kampen op basis van een overzicht van 61 instellingen dat door de opdrachtgevers was aangedragen. De respons was 35 instellingen (respons 57%).

Figuur 1 Soort discipline (meerdere antwoorden mogelijk), n=35

Anders, namelijk: 2x filmtheater of arthouse genoemd. Enkele respondenten noemen specifiek cultuurtoerisme, buitentheater, museumwinkel, dance.

Figuur 2 Type instelling/initiatief (meerdere antwoorden mogelijk), n=35

Anders, namelijk: enkele respondenten typeren de instelling/ het initiatief als een plek voor andere activiteiten, zoals amateurkunst, cultuuronderwijs, galerie, muziek- en danslessen of buurtmuseum.

Tabel 1 Aantal bezoekers/klanten in 2017, n=30⁸

Aantal bezoekers/klanten	%	Absoluut
minder dan 10.000	27%	8
10.000-49.999	27%	8
50.000-99.999	13%	4
100.000-199.999	17%	5
200.000 of meer	17%	5
Totaal	100%	30

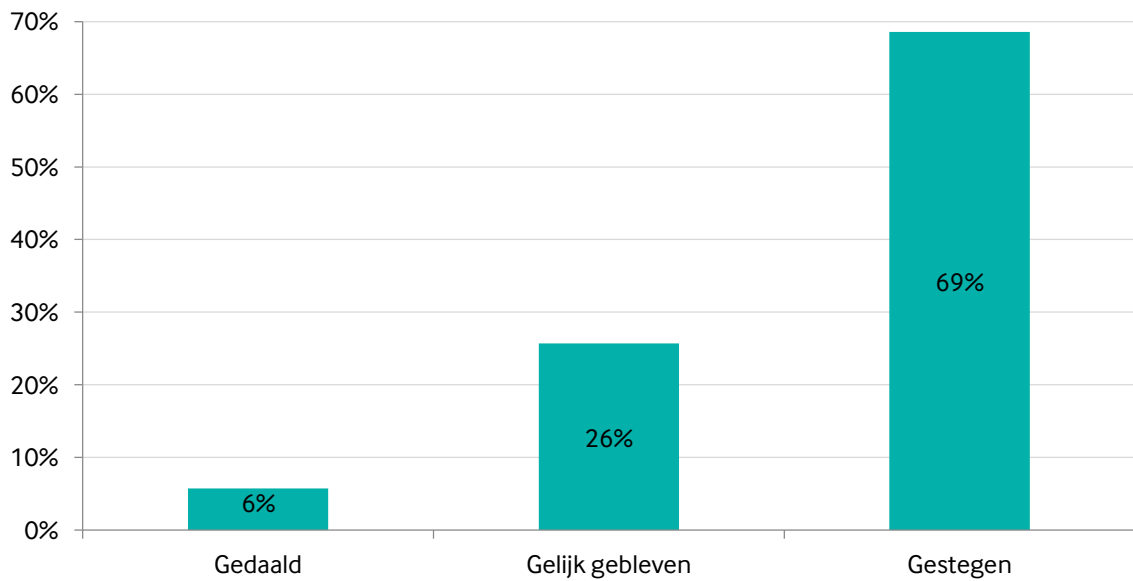
Gemiddeld aantal bezoekers per instelling/initiatief: 110.292.

Percentage bezoekers dat leden/kaarthouders⁹ betref: 30%

⁸ Daarnaast 3x niet van toepassing, 1x vrije toegang, 1x niet ingevuld.

⁹ Denk aan houders van de Museumkaart of leden van de bibliotheek.

Figuur 3 Ontwikkeling van het aantal bezoekers in de periode 2013-2017, n=35

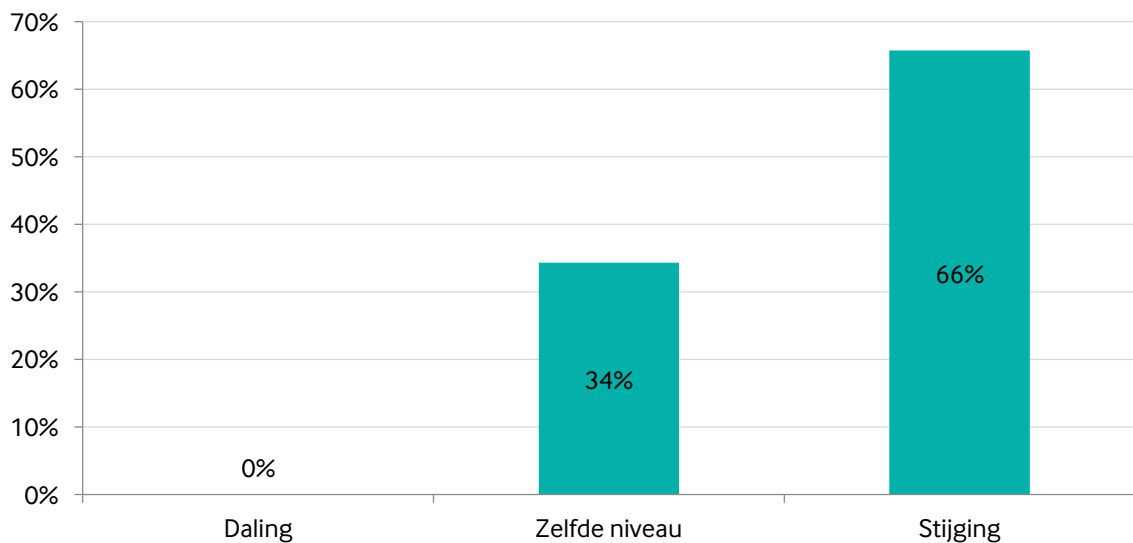
Volgens de meerderheid van de respondenten is het aantal bezoekers in de periode 2013-2017 *gestegen*.

Er worden hiervoor verschillende oorzaken genoemd:

- 🕒 meer producties en meer bereik in het onderwijs
- 🕒 organiseren van externe evenementen
- 🕒 opening/ start van culturele instelling

In de toelichting geven respondenten aan dat een *daling* van het aantal bezoekers in de periode 2013-2017 het gevolg is van minder georganiseerde activiteiten en kleinschalige producties/ onderzoekresidenties.

Figuur 4 Verwachte ontwikkeling van het aantal bezoekers voor de periode 2018-2022, n=35

Respondenten noemen verschillende oorzaken voor wat betreft de verwachte stijging van het aantal bezoekers voor de periode 2018-2020, namelijk:

- 🕒 Organiseren van nieuwe en meer activiteiten en initiatieven
- 🕒 Aantal boekingen / opties stijgt
- 🕒 Nieuwe samenwerkingsprojecten
- 🕒 Verhuizen naar een nieuwe locatie met uitbreiding capaciteit

Tabel 2 Meest omvangrijke leeftijdsgroepen onder bezoekers in 2017, n=35

	%	Absoluut
Kinderen (0 t/m 15 jaar)	20%	7
Jongeren en jongvolwassenen (16 t/m 27 jaar)	14%	5
Medioren (28 t/m 54 jaar)	23%	8
Senioren (55 t/m 74 jaar)	40%	14
Supersenioren (75 jaar en ouder)	3%	1
Totaal	100%	35

Tabel 3 Minst omvangrijke leeftijdsgroepen onder bezoekers in 2017, n=35

	%	Absoluut
Kinderen (0 t/m 15 jaar)	29%	10
Jongeren en jongvolwassenen (16 t/m 27 jaar)	9%	3
Medioren (28 t/m 54 jaar)	6%	2
Senioren (55 t/m 74 jaar)	3%	1
Supersenioren (75 jaar en ouder)	54%	19
Totaal	100%	35

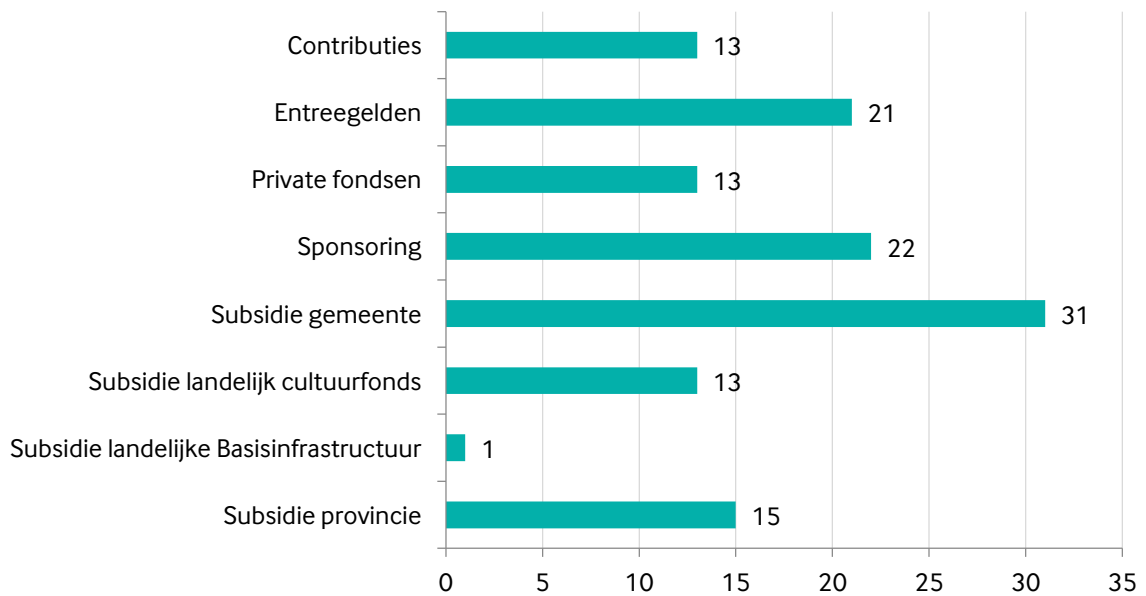
Tabel 4 Herkomst bezoekers culturele instellingen voor de drie gemeenten

Herkomst	Deventer (n=9)	Zwolle (n=9)	Apeldoorn (n=10)
Deventer	76%	5%	2%
Apeldoorn	2%	1%	28%
Zwolle	2%	76%	1%
Overig GL, OV	8%	6%	28%
Overig NL	10%	12%	35%
Internationaal	2%	1%	6%

In deze tabel valt op dat het beeld voor Deventer en Zwolle op elkaar lijkt (de meeste bezoekers komen uit de eigen gemeente). Apeldoorn valt op vanwege het hoge aantal bezoekers uit andere gemeenten in

Gelderland en Overijssel, uit de rest van Nederland, en, in mindere mate, internationaal. Een verklaring is dat de enquête door Paleis Het Loo is ingevuld, dat bij uitstek een bovenlokale uitstraling heeft. Bij Zwolle en Deventer ontbreekt dit type instellingen onder de respondenten.

Figuur 5 Financiering van instelling / initiatief (meerdere antwoorden mogelijk), n=34

Respondenten geven in open antwoorden weer waar wat hen betreft de mogelijkheden voor samenwerking liggen.

Samenwerking qua activiteiten en programmering:

- Een derde van de respondenten alleen met lokale partijen
- Een derde ook regionaal/landsdeel Oost
- Een derde ook landelijk
- Klein aantal internationaal

Marketing en publiciteit:

- Vooral met lokale partijen
- Ook: netwerk binnen discipline
- Ook: Marketing Oost

Respondenten geven in open antwoorden weer wat bevorderend en belemmerend werkt in het vergroten van de regionale en landelijke uitstraling van hun instellingen:

Bevorderend:

- Lokale of regionale samenwerking/netwerken

- Goed cultureel klimaat
- Duidelijke visie en ambitie
- Gemeentelijke ondersteuning

Belemmerend:

- Beperkte financiële middelen voor marketing/PR
- Onbekendheid in regio door landelijke focus en vice versa
- Imago vestigingsplaats/gemeente

Bijlage 4 Opdrachtgevers, klankbordgroep en gesprekspartners

De opdrachtgevers zijn Marieke van Engelen (gemeente Zwolle), Jos Haarman (gemeente Deventer), Piet van Wissen (gemeente Apeldoorn), Heidi Bolt (provincie Overijssel) en Gabrielle de Nijs Bik (provincie Gelderland).

DSP en de opdrachtgevers maakten tijdens de uitvoering van de verkenning gebruik van de inbreng van een klankbordgroep bestaande uit: Garrelt Verhoeven (Deventer Verhaal), Hein ter Riele (Evenementenbureau Deventer), Alex Kühne (Deventer Schouwburg), Ralph Keuning (Museum De Fundatie), Anne Riemersma (Hedon), Gerrit Steenberg (ACEC), Carin Reinders (CODA, verhinderd) en Madeline Tuk (afdeling onderzoek gemeente Zwolle).

Gesprekspartners

Het Theaterschip/Huis van de Amateurkunst	Deventer
Young Ones	Zwolle
Perifeer	Deventer
ID theatre Company	Deventer
Theater Gnaffel	Zwolle
Ereprijs	Apeldoorn
Kameroperahuis	Zwolle
Stichting Britten	Zwolle
ACEC	Apeldoorn
Kunstenlab	Deventer
Langhuis	Zwolle
De Nieuwe Oost	Deventer
Hedon	Zwolle
Gigant	Apeldoorn
Burgerweeshuis	Deventer
Filmhuis De Keizer	Deventer
Museum De Fundatie	Zwolle/Heino
Deventer Verhaal	Deventer
Schouwburg Deventer	Deventer
Zwolse Theaters	Zwolle (verhinderd)
Cibap	Zwolle

Provincie Overijssel ambtelijk
Provincie Overijssel bestuurlijk
Provincie Gelderland ambtelijk
Zwolle, Deventer en Apeldoorn ambtelijk en bestuurlijk

Bijlage 5 Documentatie

Voor het maken van deze verkenning hebben wij publicaties, bestanden en andere data bestudeerd. In deze literatuurlijst hebben we een selectie opgenomen:

Apeldoorn

- ② Cultureel kapitaal, Cultuurnota gemeente Apeldoorn, (oktober 2016)
- ② De Levendige stad, evenementenbeleid Apeldoorn, (2015)
- ② Programma de ondernemende stad 'de economische versnellingskamer'(mei 2014)

Deventer

- ② Diverse notities van het Directeurenoverleg Cultuur Deventer waaronder 9 culturele bouwstenen voor de komende vier jaar (2018)
- ② Aanpak cultuurbeleid 2017 – 2020 (procesnotitie), (januari 2017)
- ② Een foto van de stad Deventer, Atlas voor gemeenten, concept (mei 2017)
- ② Notitie Cultuurpeiling, Onderzoek burgerpanel cultuurambities 2017-2020, (Mei 2017)
- ② DEVisie 2020 - economische visie, agenda en uitvoeringsstrategie, (december 2012)

Zwolle

- ② Uitvoeringsprogramma beeldende kunst: Zwolle, Stad van Verbeelding (concept januari 2018)
- ② Hoe identiteit en samenwerking een impuls geven aan een topregio, regio Zwolle monitor (2017)
- ② De binnenstad van Zwolle anno 2030, Contouren van de historie vormen de fundatie voor een gelukkige toekomst, Ir. Michiel van Beek, (januari 2016)
- ② Cultuurnota Zwolle 2016 2020, (april 2016)
- ② Nota evenementenbeleid, 2012 (+ Evaluatie evenementenbeleid 2015)
- ② Perspectief Regio Zwolle, J. Brouwers, (2014)
- ② Ontwikkelingsprogramma Binnenstad 2020, (december 2011)

Oost-Nederland

- ② De Kracht van Oost-Nederland, economisch geografische analyse, diverse partijen (2017)
- ② Pas de deux? Het ruimtelijk samenspel van cultuur en economie in Nederland: een beleidsverkenning, (2017)
- ② Cultuurmanifest Oost-Nederland, Landsdeel Oost-Nederland, (2015)

Cultuur landelijk

- ② Cultuur in een open samenleving, visiebrief Minister van OCW, (2018)
- ② Cultuur in Beeld 2017, Ministerie van OCW (2017)
- ② De staat van cultuur 3, de Cultuurindex Nederland met cijfers over 2005-2015 (2015)

DSP-groep BV
Van Diemenstraat 374
1013 CR Amsterdam
+31 (0)20 625 75 37

dsp@dsp-groep.nl
KvK 33176766
www.dsp-groep.nl

DSP-groep is een onafhankelijk bureau voor onderzoek, advies en management, gevestigd aan de IJ-oeveren in Amsterdam. Sinds de oprichting van het bureau in 1984 werken wij veelvuldig in opdracht van de overheid (ministeries, provincies en gemeenten), maar ook voor maatschappelijke organisaties op landelijk, regionaal of lokaal niveau. Het bureau bestaat uit 40 medewerkers en een groot aantal freelancers.

Dienstverlening

Onze inzet is vooral gericht op het ondersteunen van opdrachtgevers bij het aanpakken van complexe beleidsvraagstukken binnen de samenleving. We richten ons daarbij met name op de sociale, ruimtelijke of bestuurlijke kanten van zo'n vraagstuk. In dit kader kunnen we bijvoorbeeld een onderzoek doen, een registratie- of monitorsysteem ontwikkelen, een advies uitbrengen, een beleidsvisie voorbereiden, een plan toetsen of (tijdelijk) het management van een project of organisatie voeren.

Expertise

Onze focus richt zich met name op de sociale, ruimtelijke of bestuurlijke kanten van een vraagstuk. Wij hebben o.a. expertise op het gebied van transitie in het sociaal domein, kwetsbare groepen in de samenleving, openbare orde & veiligheid, wonen, jeugd, sport & cultuur.

Meer weten?

Neem vrijblijvend contact met ons op voor meer informatie of om een afspraak te maken. Bezoek onze website www.dsp-groep.nl voor onze projecten, publicaties en opdrachtgevers..

DSP-groep is ISO 9001:2008 (kwaliteitsmanagement) gecertificeerd en aangesloten bij VBO en OOA.

